

"Vi er i barnevernet, det er oss det handler om. Så det gjør en stor forskjell å få bli med eller ei".

En kvalitativ studie om ungdommens erfaringer i barnevernet:
Hvilken sammenheng opplever de mellom medvirkning og måloppnåelse av tiltak?

Bayram Islekcerci
Diakonhjemmet Høgskole

Mastergradsoppgave
Master i sosialt arbeid

Antall ord: 24332

11.11.2015

Sammendrag

I dette masterprosjektet utforskes unges medvirkning i barnevernet. Barn og unges medvirkning er et tema som har fått økt oppmerksomhet de siste årene, og dette gjenspeiles både i media, i fagfeltet og på den politiske arena. Det er i dag mange barn i Norge som har kontakt med barnevernet, og som mottar ulike former for hjelp. For å vite om hjelpen fungerer etter intensjonen, er det viktig å vite hvordan unge selv opplever tiltaket fra barnevernet. Formålet med undersøkelsen er å få mer kunnskap om unges opplevelser av sammenheng mellom medvirkning og måloppnåelse av tiltak i barnevernet. Hvilke betydning har unges medvirkning i valg av tiltak og formulering av mål, for at unge skal oppnå ønsket endring når tiltaket er gjennomført?

For å belyse ovennevnte spørsmål har jeg valgt en kvalitativ tilnærming. Datagrunnlaget er basert på intervju med fem unge i alderen 16,5 år – 18 år, alle med aktiv sak i barnevernet. Medvirkning er et begrep som kan forstås forskjellig, og i denne oppgaven tas det utgangspunkt i synspunktene til disse fem ungdommene.

Mine funn viser at unge både ønsker og vil bli sett og hørt av barnevernet, og delta i beslutningsprosesser som angår dem. Dette er ifølge ungdommen betydningsfull for deres selvfølelse og livskvalitet, og viktig for at tiltakene skal ha den tilsiktede virkningen. Ungdommen formidler at jo mer de involveres i valg av mål og tiltak, desto større motivasjon vil de ha for å oppnå mål beskrevet i sine planer. Slik sett kan medvirkning oppfattes både som et mål og som et middel.

Undersøkelsen har avdekket at barnevernet i stor grad jobber rundt ungdommen, og ikke sammen med dem. Dette er nokså sammenfallende med tidligere lignende undersøkelser. Det unike derimot med undersøkelsen er at selv om unge formidler at de medvirker lite, oppgir samtlige unge, bortsett fra en at de oppnår/er på god vei til å oppnå mål beskrevet i sine planer. Dette kan synes å stå i motsetning til unges tanker om medvirkning og måloppnåelse. Dette motsetningsforholdet drøftes i lys av teorien om selvbestemmelse og perspektiver på medvirkning.

Abstract

In this masters thesis, childrens and youths perspective and its influence in child protective services is explored. Childrens participation is a theme that has gotten increased attention the last few years and this is reflected in the media, among professionals and in political discussions. Today many children in Norway have contact with child protective services and receive several forms for assistance. In order to see if that assistance is functioning as intended, it is important to know how children experience the assistance they receive.

The purpose of this study is to get more knowledge about how children experience the connection between their participation and goal achievement for the assistance they receive from child protective services. What is the connection between childrens participation in terms of choice of assistance and how goals are expressed and chosen to secure that children reach the goals for the planned assistance when it is completed?

In order to answer this question, I have chosen a qualitative approach. The data is based on the interviews of 5 teenagers in age from 16.5 to 18 years old who all had active cases at the time of the interview. Participation is a concept that can be understood in different ways, and in this thesis the concept is defined initially from the viewpoints of the 5 teenagers that were interviewed.

My findings show that children and youth want to be seen and heard by child protective services and participate in the decisions that affect them. According to these youths, participation is important to their self esteem and quality of life and important to secure that the services that they receive have the desired effect. These youths say that the more they are involved in the processes concerning the choice of goal and services, they feel a greater degree of motivation to reach the goals described in their plans. In that way, participation can be perceived as a goal and a means to reach a goal.

The thesis concludes that child protective services to a large extent works around youth and not with them. This is a similar conclusion to other similar studies. What is special about my investigation is that even if youth say they don't participate much, 4 of 5 say that achieving or are well on their way to reach the goals in their plans. This is in strong contrast to the

youths own thoughts about participation and goal achievement. This paradox is discussed in connection with theorie of selfdetermination and perspectives on participation.

Forord

En spennende og krevende tid er forbi. Mange har bidratt til at dette masterprosjektet er i havn, og mange skal ha takk. Jeg ønsker først og fremst å takke de fem ungdommene som har gitt viktig informasjon gjennom å delta i intervjuer. Takk for at dere tok tid og delte deres kompetanse og erfaringer. Denne oppgaven hadde aldri blitt til uten dere. Stor takk også til min gode venn Anne Bente Grøslund, som har hjulpet meg med å få tak i informantene til oppgaven.

En stor takk til min veileder under oppgaven, Tor Slettebø. Takk for gode råd og konstruktive tilbakemeldinger.

Takk til ledelsen ved Gamle Oslo barneverntjeneste for permisjoner under studietiden og ferdigstilling av oppgaven. Tusen takk også til gode kolleger for faglig støtte og engasjement for arbeidet. En særlig takk til Michael L. Shovick.

Takk til min kjære kone Hege Elisabeth for god støtte og motivasjon på veien til målet! Og sist men ikke minst, takk til Elina, Milan og Frida for at dere har holdt ut med en far som til tider har vært sliten og opptatt med egen selvrealisering.

Oslo, 11.november 2015

Bayram Islekcerci

Innholdsfortegnelse

1 Innledning.....	8
1.1 Presentasjon av tema og problemstilling.....	8
1.2 Om planer i barnevernet.....	9
1.3 Oppgavens struktur.....	10
2 Teoretiske perspektiver og relevant forskning.....	11
2.1 Perspektiver på brukermedvirkning.....	11
2.1.1 Nivåer og grader av medvirkning.....	12
2.1.2 Det rettslige utgangspunktet for barn og unges medvirkning i barnevernet.....	15
2.1.3 Relevant forskning om medvirkning.....	17
2.1.4 Oppsummering.....	19
2.2 Teori om selvbestemmelse.....	19
2.2.1 Behovet for autonomi eller selvbestemmelse.....	20
2.2.2 Behovet for kompetanse.....	21
2.2.3 Behovet for tilhørighet.....	22
2.2.4 Oppsummering.....	23
3. Metode.....	24
3.1 Valg av metodisk tilnærming.....	24
3.2 Vitenskapsteoretisk forankring.....	25
3.3 Å forske i eget felt.....	25
3.4 Intervjuprosessen.....	26
3.4.1 Utvelgelse og rekruttering av informanter.....	26
3.4.2 Utforming av intervjuguiden.....	28
3.4.3 Gjennomføring av intervjuene.....	29
3.5 Bearbeiding av datamaterialet.....	30
3.5.1 Fra tale til skriftliggjøring.....	30
3.5.2 Analyse.....	31
3.6 Vitenskapelig redelighet.....	32
3.6.1 Reliabilitet/pålitelighet.....	32
3.6.2 Validitet/gyldighet.....	34
3.7 Ethiske vurderinger.....	34
4 Presentasjon av funn fra undersøkelsen.....	37
4.1 Hvordan definerer ungdom medvirkning?.....	37
4.1.1 Hvilke områder skal være gjenstand for brukermedvirkning?.....	39
4.1.2 Hva fører det til at ungdommen får medvirke i egen sak?.....	41

4.2 Hvilke erfaringer har ungdom med medvirkning?	42
4.2.1 Hvilken betydning opplever ungdom medvirkning har for måloppnåelse (av tiltak)?	45
4.3 Oppsummering.....	47
5 Drøfting av funn	49
5.1 Ungdommens forståelse av medvirkning	49
5.1.1 Å bli informert, sett og hørt – reell medvirkning eller medvirkning «på liksom»?	49
5.1.2 Medbestemmelse og beslutningsmyndighet – vil det gjøre barnevernstiltakene mer treffsikre?.....	52
5.1.3 Oppsummering.....	56
5.2 Hvordan kan selvbestemmelsesteorien bidra til at tiltak i barnevernet kan bli mer treffsikkert med tanke på målutvikling?	57
5.2.1 Behovet for autonomi – «de er veldig flinke til å la meg bestemme sånn som jeg vil ha det, og da fungerer det veldig bra»	58
5.2.2 Behovet for kompetanse – «det er som å si; denne bilen skal du kjøre, men du har aldri sittet bakom rattet liksom, lykke til»	61
5.2.3 Behovet for tilhørighet – «det hjelper veldig hvis dere klarer å jobbe med hjerte, da får vi mere tillitt til dere»	63
5.2.4 Oppsummering.....	66
6 Oppsummering og avsluttende betraktninger.....	67
Litteraturliste.....	69
Vedlegg 1: Forespørsel om deltakelse og samtykkeerklæring.....	74
Vedlegg 2: Intervjuguide	76
Vedlegg 3: Godkjenning NSD.....	77

1 Innledning

1.1 Presentasjon av tema og problemstilling

Denne undersøkelsen søker å sette fokus på barn og unges medvirkning i utforming av mål og valg av tiltak i barnevernet. I løpet av 2014 fikk 53100 barn og unge hjelpe- og omsorgstiltak fra det kommunale barnevernet (Statistisk Sentralbyrå 2015). En viktig forutsetning for god hjelpekunst i dagens barnevern er å lytte til de som skal hjelpes. Barn og unge har unike og viktige kunnskaper som de kan bidra med, som vi ofte ikke kan bli oppmerksom på uten å involvere dem direkte. Formålet med lov om barneverntjenester (barnevernloven) er blant annet å gi hjelp og omsorg til barn og unge som lever under skadelige forhold. For å kunne yte hensiktsmessig hjelp til barn er det derfor av betydning å finne barnet «der, hvor det er, og begynne der».

Bakgrunn for mitt valg av tema bunner i at barn og unges medvirkning er et politisk satsningsområde som er et aktuell tema i samfunnsdebatten. Det har vært en rekke politiske, organisatoriske og faglige endringer de siste årene i den hensikt å øke barn og unges deltakelse i egne barnevernsprosesser (Skivenes og Strandbu 2005, Slettebø og Seim 2007, Thrana 2008, Omre og Schjelderup 2009, Gamst 2011, Vis, Holtan og Thomas 2012). Slik sett er det ikke noe nytt i det å snakke om barn og unges medvirkning i barnevernet. Vi blir stadig påminnet om hvor sentralt det er å ivareta barnets medvirkning i alle barnevernets prosesser og at barn må forstås som individer med egne rettigheter. Dette til tross viser forskning at det er liten tradisjon i barnevernet å involvere barn og unge i saker som berører dem. Barn gis i mindre grad anledning til å uttale seg om egenopplevelse av sin situasjon eller være med å drøfte hva som skal skje med dem (Gulbrandsen, Seim og Ulvik 2012, Ulvik 2009). «Å innta et barneperspektiv er å ta barnet på alvor ved å se situasjonen ut fra barnets ståsted, med barnets øyne» (Gamst 2011:120). Det handler om å søke å innta et «innenfra-perspektiv» der det enkelte barnets subjektive virkelighet bringes frem. At barneperspektivet ofte er fraværende i barnevernssaker, kan synes å stå i motsetning til Kirkegaards tanker om hjelpekunsten:

For i Sandhed at kunne hjælpe en Anden, maa jeg forstaae mere end han – men dog vel først og fremmest forstaae det, han forstaaer. Naar jeg ikke gjør det, saa hjælper min Mere-Forstaaen ham slet ikke» (Kierkegaard 1906:533).

Å bli fratatt sjansen til å medvirke eller utøve selvbestemmelse er spesielt problematisk for barn i barnevernet. De er i kraft av sine erfaringer og den situasjonen de befinner seg i, ofte mer sårbar enn andre barn og unge. Av den grunn er medvirkning særlig viktig for barn i slike situasjoner (NOU 2011:20).

I følge Humerfelt (2005) er brukermedvirkning på mange måter et moteord, og innholdet kan oppfattes forskjellig avhengig av hvilken kontekst det brukes, og politisk og ideologisk ståsted. Brukermedvirkning kan i stor grad oppfattes som et positivt ladet begrep som uttrykker gode intensjoner. Et begrep som er forbundet med positive konnotasjoner kan dog være en fallgrube, ettersom det kan føre til at man overser hva medvirkning egentlig er, hva det ikke er, og ikke minst hvordan dette anvendes i praksis. En manglende presisering av hva begrepet betyr, åpner for at det i praksis rommer alle mulige forståelser og følgelig også et bredt spekter av forskjellige praksiser (Skivenes og Standbu 2005). I denne undersøkelsen er det unges forståelse av medvirkning som legges til grunn for å gi mening og innhold i dette begrepet. En intensjon med denne oppgaven er å illustrere viktigheten av å se unges medvirkning og måloppnåelse av tiltak i sammenheng. Jeg ønsker å få mer kunnskap om hvordan unge som får hjelp av barnevernet opplever effekten av tiltakene når de har medvirket i prosessen med formulering av mål og valg tiltak. På bakgrunn av det har jeg formulert følgende problemstilling:

Om ungdommens erfaringer i barnevernet: hvilken sammenheng opplever de mellom medvirkning og måloppnåelse av tiltak?

1.2 Om planer i barnevernet

Da barnevernloven av 17. juli 1992 trådte i kraft 1.januar 1993 ble det lovpålagt for barneverntjenesten å utarbeide planer når den iverksatte tiltak overfor barn og unge (Barne- og likestillingsdepartementet 2006). I barnevernet opereres det med to planer; 1) tiltaksplan som presiserer barnets særlige behov og hvordan disse skal ivaretas best mulig. For at planen skal være funksjonell må den angi utgangspunktet for tiltakene og redegjøre for hoved- og delmål. Målene skal si noe om hvordan barnets/ungdommens fungering eller situasjonen skal være etter at tiltaket er iverksatt og gjennomført. Slike planer har som oftest et kortere tidsperspektiv og tiltakene skal evalueres jevnlig opp mot målsettingene.

Det skal vurderes om tiltakene er virkningsfulle og fører til måloppnåelse (ibid). 2) Omsorgsplan tydeliggjør plan for barnets framtidige omsorgssituasjon, hvor det skal bo og vokse opp, og særlige behov som må følges opp. Denne type planer har et mer langsiktig perspektiv (ibid).

Det er ulike intensjoner bak utarbeidelse av planer. Det faglige arbeidet med tiltakene styrkes ved at en plan bidrar til økt bevissthet og synliggjøring av at det må være en sammenheng mellom de behov som skal imøtekommes og de tiltak som iverksettes. Et annet formål med planene er å bedre kommunikasjonen mellom barnevernet og dets brukere (ibid). Utforming av planer er et samarbeidsprosjekt der unge, større barn og foreldre medvirker og de bør derfor kjenne seg igjen i mål og prioriteringer (ibid).

1.3 Oppgavens struktur

For å belyse problemstillingen er oppgaven delt inn i fire hovedkapitler. I kapittel to presenteres relevant teori og forskning om temaet. Her gjøres det nærmere rede for perspektiver på brukermedvirkning og teori om selvbestemmelse. I kapittel tre gjennomgås og begrunnes den metodiske framgangsmåten i undersøkelsen, mens i kapittel fire presenteres resultater fra intervjuene med ungdommene. Deretter i kapittel fem, som er todelt, drøftes sentrale funn i lys av teori og tidligere forskning. I første del av kapittelet anvendes Harts (1992) deltakelsesmetafor som analytisk bakteppe, og i del to ses funnene i sammenheng med teorien om selvbestemmelse. I oppgavens siste kapittel som er kapittel seks oppsummeres sentrale momenter fra besvarelsen.

2 Teoretiske perspektiver og relevant forskning

2.1 Perspektiver på brukermedvirkning

Brukermedvirkning er et konstruert begrep som er satt sammen av ordene *bruker* og *medvirkning* (Humerfelt 2005:15). En enkelt måte å definere en bruker på er å si at det er en som benytter seg av velferdstjenester (Rønning og Solheim 1998: 21). Med medvirkning menes å ta del i noe, yte noe, at en skal virke med i forhold til noen (Humerfelt 2005:16). Brukermedvirkning handler slik sett om en relasjon mellom brukere og forvaltningen, der det ligger en forventning om at brukere skal være aktive (ibid). I barnevernet regnes både barn og foreldre som brukere, og av den grunn må tjenesten som oftest forholde seg til begge partenes behov for medvirkning på samme tid (Slettebø og Seim 2007:32). Søkelyset i undersøkelsen er imidlertid på barn og unge som brukere i barnevernet. Foreldrenes medvirkning er slik sett mindre relevant og vil derfor ikke bli nærmere belyst, selv om dette også er et viktig tema.

Begrepet brukermedvirkning har vært både politisk, helsefaglig og sosialfaglig korrekt siden begynnelsen av 1990-årene (Humerfelt 2005:15), og debatten om brukernes medvirkning og deltakelse i sosial- og helsetjenestene er like aktuell i dag (Hansen m.fl. 2005, Thrana 2008). Medvirkning er et sentralt begrep i flere offentlige programmer og reformer, spesielt understrekes betydningen av å involvere brukerne ved iverksetting av velferdstiltak (Skivenes 2005:36). Samtidig kan brukermedvirkning på mange måter sies å være et «in»-begrep, men også et honnørord som er lite avgrenset med lavt presisjonsnivå (Humerfelt 2005, Slettebø og Seim 2007). I følge Slettebø og Seim (2007) er det et samlebegrep som beskriver svært forskjellige former for praksis. I forskrift om medvirkning og tillitsperson som trådte i kraft 01.juni 2014 med hjemmel i barnevernloven defineres medvirkning følgende:

«Med medvirkning forstås at barnet skal få tilstrekkelig og tilpasset informasjon og gis mulighet til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter. Barnet skal bli lyttet til og barnets synspunkter skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet».

Hensikten med forskriften er blant annet å styrke barn og unges medvirkning i barnevernet, gjennom at barnet blir *informert* og får *formidlet sin oppfatning*. I stortingsmelding om resultater og erfaringer fra gjennomføringen av handlingsplaner for funksjonshemmede

anføres en annen definisjon som fokuserer på beslutninger: «Brukermedvirkning vil si at de som berøres av en beslutning, eller er brukere av tjenester, får innflytelse på beslutningsprosesser og utforming av tjenestetilbudet» (St. meld. nr 34 (1996-1997):29). Rønning og Solheim (1998:41) viser til Peyrot (1982) og redegjør nærmere hvilke områder brukerne skal ha innflytelse på:

- å bestemme at et problem eksisterer
- å definere hva problemet gjelder
- å avgjøre om det skal gjøres noe med problemet
- å velge mellom ulike former for hjelp
- å initiere, vedlikeholde eller avslutte kontakten

Kvello (2010) peker også på at brukermedvirkning ofte defineres bredt, og nyttes i mange varianter, med den konsekvens at innholdet i begrepet og praksisen kan virke allsidig. Begrepsdefinisjonene av brukermedvirkning gjør seg imidlertid gjeldende på detaljnivå, blant annet i forhold til vektninger og valører, i stedet for at de er vesensforskjellige (ibid). En annen definisjon på brukermedvirkning ifølge Kvello (ibid:22) er «en aktiv involvering av mottakeren av tjenesteytelser fra og med planlegging og til og med evaluering av tiltaket/tjenesteutøvelsen». Det er viktig at medvirkning ikke fortrinnsvis forstås som brukerens valgfrihet, men som et forpliktende samarbeid og medinnflytelse (ibid).

Bakgrunnen for at medvirkning blir ansett som en betydningsfull og riktig ideologi i velferdssamfunnet, er forankret i likhets- og rettighetsidealene fra 60-tallet og i aktivitetsidealene fra 90-tallet (Humerfelt 2005, Slettebø 2008, Thrana 2008). Det sies ofte at «brukeren vet best hvor skoen trykker», og implisitt i det har en rett til innflytelse og selvbestemmelse over eget liv. Med utgangspunkt i de nevnte idealene, kan medvirkning anses som både en rettighet og forpliktelse for brukeren (Thrana 2008).

2.1.1 Nivåer og grader av medvirkning

Slettebø og Seim (2007:35) skiller mellom individuell og kollektiv medvirkning, og peker på at det er formålet som avgjør hvilket nivå brukermedvirkning skjer på. Individuell medvirkning innebærer oftest at en enkeltperson, barn eller en familie medvirker i egen sak. Det handler om at den enkelte skal gis anledning til å uttale seg og få lov til å fremme forslag til hva som bør gjøres og at synspunktene blir vektlagt (ibid). Kollektiv medvirkning derimot omfatter brukernes mulighet til å påvirke utformingen av tjenestetilbud, for å bedre forholdene for

alle som befinner seg i samme situasjon (ibid). Som regel er det flere som deltar, for eksempel en gruppe eller en organisasjon. I følge Slettebø og Seim (ibid) kan handlinger utført av enkeltpersoner også betraktes som kollektiv handling dersom gjerningen for betydning for alle brukerne av tjenesten. I denne oppgaven begrenses medvirkning til å omfatte deltakelse og innflytelse på individuelt nivå, da jeg søker å få mer kunnskap om den enkelte ungdommens subjektive erfaringer og opplevelser av sammenhengen mellom medvirkning i egen sak og måloppnåelse i henhold til tiltaksplanen.

I følge Shier (2001) har det over tid vært iverksatt en rekke prosjekter, tiltak og forsøk rettet mot barn og unge for å øke deres deltakelse i beslutningsprosesser som angår dem, og det har etter hvert vokst fram en omfangsrik litteratur viet til saken. I faglitteraturen finnes det i dag en bred debatt om hvilke kriterier som må være tilfredsstillende for at vi skal kunne snakke om medvirkning. En modell som har vært mye anvendt er Roger Harts (1992)

«deltakelsesstige», *Ladder of Young People`s participation* (NOU 2011, Shier 2001).

Deltakelsesstigen på åtte trinn er opprinnelig utviklet av Sherry Arnstein i 1969 for å vise grader av borgernes deltakelse og innflytelse i lokalsamfunnsprosjekter, og makt er sentral i hennes modell (Arnstein 1969). Arnstein fastslår at «There is a critical difference between going through the empty ritual of participation and having the real power needed to affect the outcome of the process (ibid:216). I følge Arnstein (ibid) er deltakelse og innflytelse knyttet til makt, og et viktig poeng er at makt må overføres til brukerne dersom brukermedvirkning skal være reell, ellers er begrepet bare retorikk.

Hart (1992) har med utgangspunkt i Arnsteins (1969) modell videreutviklet ideen for å drøfte barn og unges medvirkning. I motsetning til Arnstein er Hart mindre opptatt av maktbegrepet. Han ønsker heller å se hvor langt det er mulig for barn og unge å bli anerkjent som kompetente aktører til å drive og være involverte i prosjekter i samarbeid med voksne (Hart 1992). Hart (ibid) anfører at alle barn og unge i alle aldre er i stand til og har rett til å delta i beslutninger som påvirker deres helse og liv. Men han påpeker også at graden og formen for barns medvirkning kan variere avhengig av alder, evner, interesser og ferdigheter. Det sentrale prinsippet er at barn og unge skal bidra til å finne ut hvor mye de ønsker å delta (ibid). Av den grunn anser jeg Harts *Ladder of Young People`s participation* som mer egnet for å diskutere ungdommens opplevelse av sammenhengen mellom medvirkning og måloppnåelse i egen barnevernssak fremfor Arnsteins stige. Begrepet

participation refererer «...generally to the process of sharing decisions which affect one's life and the life of the community in which one lives» (Hart 1992:5). Således handler deltakelse om aktiv involvering og påvirkning slik at brukerne får medvirke i egne beslutningsprosesser (Seim og Slettebø 2007, Omre og Schjelderup 2009). Innen fagfeltet benyttes begrepet deltakelse, av flere, ofte synonymt med medvirkning (Slettebø og Seim 2007, Ulvik 2009, Slettebø, Oterholm og Stavrum 2010, NOU 2011:20, Strandbu 2011). I denne undersøkelsen benyttes begrepet medvirkning som en samlebetegnelse for barn og unges involvering og deltakelse i beslutningsprosesser som angår dem. Jeg kommer for øvrig til å bruke begrepene deltakelse og medvirkning om hverandre.

Harts (1992:8) stigemetamorfor for unges deltakelse har følgende trinn:

Grader av deltakelse 	Trinn	Roger Hart`s Ladder of young peoples participation
	8	Child-initiated, shared decisions with adults
	7	Child-initiated and directed
	6	Adult-initiated, shared decisions with children
	5	Consulted and informed
	4	Assigned but informed
	3	Tokenism
	2	Decoration
	1	Manipulation

I følge Hart (ibid) anses de tre laveste nivåene i stigen som ikke-deltakelse. I disse nivåene blir barn og unge brukt på en indirekte måte til å hjelpe eller støtte saker som fremmer voksnes interesser. Unge blir tilsynelatende gitt en stemme, men de har i grunn liten eller ingen mulighet til å påvirke hva som skal hva som skal gjøres og hvordan det skal gjøres (ibid:9). I følge Hart (ibid) er det først på fjerde trinn genuin deltakelse og medvirkning begynner. På dette trinnet er barn og unge tildelt en rolle, og det krever at de er innforstått med sin rolle i saken og ikke bare deltar som dekorasjon. Barna er kjent med hensikten med prosjektet, og at de selv ønsker å delta etter at prosjektet har blitt beskrevet for dem, samt at de kjenner til hvem som tar avgjørelser og hvorfor. På femte trinn fungerer barn og unge som rådgivere til de voksne. De kommer med innspill, og deres meninger og ønsker tas på alvor men beslutningene gjøres fortsatt av de voksne (ibid). Det er først på sjetten trinn at

barn og unge har en reell mulighet til å medvirke i en sak. Dette fordi selv om saken er initiert av de voksne, får barn og unge være med å ta beslutninger sammen med dem (ibid). I neste trinn er det derimot unge som initierer og leder et prosjekt, mens de voksne er tilgjengelige og involveres ved behov i en støttende rolle. Det siste trinnet i Harts stige nås når prosjektet er initiert av barn og unge, og beslutningene tas sammen med de voksne. Det er unge som styrer aktiviteten, og voksne støtter opp under aktiviteten og foreslår eventuelt hvordan unge kan forbedre prosjektet sitt. De voksne hjelper unge til å få fram og utvikle sine ressurser, og å ta i bruk sitt potensial (ibid:14).

I forlengelse av modeller for deltakelse kan det også nevnes at Shier (2001) har utviklet en 5-trinns modell for deltakelse med bakgrunn i Harts (1992) deltakelsesstige. Modellen handler om å gradere barns deltakelse fra lite til mye deltakelse, samt om hvordan det kan tilrettelegges for barns deltakelse (ibid). I oppgaven velger jeg å benytte Harts (1992) modell. Med sin stigemetafor visualiserer og tydeliggjør Hart (ibid) skille mellom reell medvirkning og kvasimedvirkning. Inndelingen viser at fra ved å informere, å lytte til og å være med i beslutninger og initiere prosjekter vil det variere i hvilken grad barn og unge vil ha innflytelse i egen sak. Av den grunn er det derfor vesentlig å presisere hvilken type medvirkning det er snakk om. Hart (ibid) understreker samtidig at han ikke mener at barn og unge alltid skal operere i tråd med det øverste stige trinnet.

Different children at different times might prefer to perform with varying degrees of involvement or responsibility. The important principle again is one of choice: programmes should be designed which maximize the opportunity for any child to choose to participate at the highest level of his ability (ibid:11).

2.1.2 Det rettslige utgangspunktet for barn og unges medvirkning i barnevernet
Innen barnevernsfeltet, både i Norge og utlandet, har det de siste årene vært en betydelig fokus på barn og unges rettigheter (Seim 2007, Thrana 2008, Gallagher m.fl. 2012). Et godt eksempel på dette er som nevnt forskriften om medvirkning og tillitsperson som ble fastsatt i fjor, hvor intensjonen er å styrke barnets posisjon i barnevernet og sikre bedre ivaretagelse av barnets rettsikkerhet (Forskrift om medvirkning og tillitsperson 2014). Argumenter for rett til medvirkning og deltakelse er som antydnet sterkt knyttet opp mot lovverket (Seim og Slettebø 2007, Thrana 2008, Strandbu 2011), og da først og fremst FNs barnekonvensjon om

barns rettigheter (inkorporert i norsk lov i 2003), barneloven § 31, barnevernloven § 4-1 og § 6-7 og forvaltningsloven som omhandler partsrettigheter (Gording Stang 2007). For øvrig har myndighetene lagt føringer for hvordan barn og unges medvirkning skal sikres gjennom offentlige utredninger, for eksempel NOU 2000:12 Barnevernet i Norge, NOU 2011:20 Ungdom, makt og medvirkning, og St.meld. nr. 40 (2001-2002) Om barne- og ungdomsvernet, samt veiledningsmaterieell som Rutinehåndbok for barneverntjenesten i kommunene (2006).

FNs barnekonvensjon blir ofte trukket frem som en viktig veiviser for verdens stater for å utforme gode rammer for barns velferd og utvikling (Strandbu 2011). I forhold til barnets rett til å bli hørt, til deltagelse og innflytelse i saker som angår dem, omtales dette i barnekonvensjonens artikkel 12:

1. Partene skal garantere et barn som er i stand til å gjøre danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.
2. For dette formål skal barnet særlig gis anledning til å bli hørt i enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet, enten direkte eller gjennom en representant eller et egnet organ, på en måte som er i samsvar med saksbehandlingsreglene i nasjonal rett.

Barn og unges rett til medvirkning er i barnekonvensjonen forstått som retten til å uttale seg og bli hørt. Vedrørende retten til å uttrykke sine synspunkter, presiserer konvensjonen at barnet skal få uttale seg fritt. Dette innebærer at barnet fritt kan uttrykke seg eller la være (Oppedal 2007). Hvis barnet har uttrykt et synspunkt, bør disse meningene få større tyngde med barnets alder. Dette fordi barnets rasjonelle dømmekraft øker med alderen, og at barn etter hvert som de blir eldre, i økende grad vil oppfatte vedtak som går mot deres vilje, som tvang og at krenkelsen av deres autonomi derfor oppleves som større (ibid:63).

Etter Oppedals (2007) oppfatning har kravet om medvirkning grunnlag i gjeldende rett, og om medvirkning skal tilbys, er av den grunn ikke et valg, men en tjenesteplikt for saksbehandlere i barneverntjenesten. Å ivareta vilkåret om medvirkning anses å være standarder for godt barnevernsfaglig arbeid, og det er av den grunn ingen motsetning mellom juss og barnevernsfag på dette området (ibid). Gulbrandsen, Seim og Ulvik (2012:54)

peker også på at «barns rett til deltakelse i egen sak er et rettslig forpliktende premiss for praktisk barnevernarbeid i Norge».

2.1.3 Relevant forskning om medvirkning

Et viktig anliggende i denne undersøkelsen har vært å studere barn og unges erfaringer med og opplevelser av brukermedvirkning i barnevernet. Dette for å kaste nærmere lys på sammenhengen mellom barnas medvirkning og måloppnåelse i barnevernet. De fleste retninger og teorier innen utviklingspsykologien påviser noe om viktigheten av at barn blir sett og hørt og gis muligheter til å ha innflytelse over eget liv (Thrana 2008). Det hevdes at medvirkning ikke bare er en verdi i seg selv, men kan også ha betydning for både prosess og resultat i sosialfaglig arbeid (Slettebø og Seim 2001:132, Slettebø 2008, Omre og Schjelderup 2009:26). Undersøkelser viser at brukermedvirkning øker treffsikkerheten i barnevernet (Egelund og Hestbæk 2003, Gjerustad, Grønningsæter, Kvinge, Mossige og Vindegg 2004, Slettebø 2008, Thrana 2008, Omre og Schjelderup 2009, Gallagher m.fl. 2012, Bijleveld m.fl. 2013). Medvirkning er sentralt i barnevernssaker fordi det kan føre til bedre undersøkelser og grundigere vurderinger i den tidlige saksbehandlingen i første instans (Oppedal 2007). Dersom ungdom får «... opportunity to have a say, there would be a greater chance of a successful placement, a supportive relationship with their social worker and more positive experiences...» (Bijleveld m.fl. 2013:5). I en Fafo-rapport fra 2004 om kommunenes bruk av hjelpetiltak i barnevernet understrekes det at; «det er etablert en faglig enighet om at jo mer motivert og involvert brukerne er i forhold til tiltakene, jo større er sjansen for at tiltakene har den tilsiktede virkning» (Gjerustad m.fl. 2004). Dette er sammenfallende med en nyere EU rapport fra 2009 om ungdomsforskning. Her framheves det også at ungdommens aktive deltakelse i planlegging og utforming av tiltak, øker også sannsynligheten for at tiltaket fungerer (European Commission 2009).

Saker i barnevernet er ofte komplekse fordi brukerne i hovedsak har sammensatte problemer. Omre og Schjelderup (2009) peker på at barnevernets tradisjonelle løsninger på et problem ofte er begrenset. Av den grunn anbefales det å øke barns og foreldres innflytelse over sine egne liv, da de innehar unike kunnskaper, erfaringer og ressurser som kan være viktig for å finne løsninger på problemer (Skauli 2007, Omre og Schjelderup 2009). Havik (2004:87) framhever også at et reelt samarbeid mellom foreldre og barnevernet øker

foreldrenes muligheter til å støtte og styre barnet. I en gjennomgang av 16 større undersøkelser i England konkluderte man med at foreldres medvirkning i barnevernet ofte gir bedre resultat for både barn og foreldre (gjengitt fra Slettebø 2008:22). I forhold til ettervern trekker Egelund og Hestbæk (2003:242) frem at «samarbejde med og involvering af den unge i alle efterværnets faser er af betydning for efterværnets positive effekter».

Mye tyder på at brukernes medvirkning i barnevernsfaglig arbeid langt på vei har en positiv effekt på utbytte av hjelpetiltakene, og av den grunn er det viktig å sikre barn og unges involvering i barnevernets arbeid. Imidlertid har voksne en tendens til å undervurdere barns kompetanse (Hart 1992). Hart (ibid:9) peker på at «Children are undoubtedly [...]the least listened members of society». I forhold til undersøkelser om barn og unges medvirkning i egne barnevernssaker viser norsk og utenlandsk forskning at barn i liten grad involveres i barnevernets arbeid (Koch og Koch 1995, Egelund og Hestbæk 2003, Gording Stang 2007, Skauge 2010, Gallagher m.fl. 2011, Christiansen 2012, Jensen 2014). I sin studie om barns involvering gjennomgikk Skauge (2010) barnevernsmappene for til sammen 100 barn, hvorav 50 saker var fra år 2000 og 50 fra 2009. Formålet med undersøkelsen var å se nærmere på om endringer i barnevernloven, omorganisering og innføring av nye datasystemer, med mål om å sikre større involvering av barna i barnevernets prosesser, hadde bidratt til dette. Undersøkelsen avdekket, overraskende nok, at barnas egen stemme syntes mindre framtrædende i sakene i 2009 enn i 2000 (ibid). I 2011 foretok Statens helsetilsyn landsomfattende tilsyn med kommunalt barnevern. Funnene fra tilsynet viste alvorlige mangler ved den kommunale barneverntjenestens arbeid med barns medvirkning. Tilsynet avdekket at mange kommuner manglet eller hadde mangelfulle rutiner om barns medvirkning, og det var tilfeldig om barn ble snakket med eller ikke (Helsetilsynet 2012). Bijleveld m.fl. (2013) foretok en internasjonal litteraturstudie om barn og unges deltakelse i barnevernets arbeid. Forskningsrapportene som ble gjennomgått var utarbeidet i perioden 1995 – 2012, og over 200 barn og unge, og nærmere 350 sosialarbeidere deltok i undersøkelsene. Et gjennomgående inntrykk fra rapportene er at majoriteten av barna som deltok i studiene oppga blant annet at «they had limited opportunities to participate in the decision-making process involving their lives or that they had no opportunities at all» (Bijleveld m.fl. 2013:5). Jensens avhandling om inndragelse av utsatte barn og unge i sosialt arbeid viser at «børn og unge kan og vil inddrages i spørsmål vedrørende deres livssituation

med hjelpeforanstaltninger (Jensen 2014:260)». Hennes funn peker også på at barn og unge har lite muligheter til å tilkjempe seg handlerom som kompetente aktører i klientposisjon. De fleste barn og unge som deltok i hennes undersøkelser forteller at de opplevde å bli overhørt av de voksne, fremmedgjort, som statister i egne liv (ibid).

2.1.4 Oppsummering

Det er ulike måter å definere begrepet brukermedvirkning på, men det skilles ofte mellom både ulike nivåer og grader av medvirkning. I denne oppgaven brukes Harts (1992) stigemetafor for barn og unges deltakelse for å drøfte om brukermedvirkning er reell eller om den kan anskueliggjøres som symbolsk deltakelse. Kravet om medvirkning er godt befestet i gjeldende rett, og retten til medvirkning er knyttet til alder og modenhet. Selv om det er positive effekter ved involvering av barn og unge i saker som berører dem, viser både norsk og utenlandsk forskning at barn i liten grad involveres i barnevernets arbeid.

2.2 Teori om selvbestemmelse

Forskning både innenfor motivasjon og mestring stadfester noe av betydningen av det å ha kontroll og innflytelse i eget liv (Thrana 2008:25). I følge Thrana (ibid) kan motgang snus til suksess dersom man opplever å kunne ha muligheten til å påvirke sin livssituasjon og mestre de utfordringene en møter. Teori om selvbestemmelse (SDT) som er en retning innen den humanistiske tilnærming til motivasjon, vektlegger samspillet mellom mennesker i omgivelsene til grunn for menneskelig atferd og utvikling (Deci og Ryan 2002:3). Innen denne teorien betraktes individer som aktive, vekstorienterte organismer med en iboende tilbøyelighet til å søke utfordringer og engasjere seg i miljøet rundt. Ved å utforske nye aktiviteter, tøyne våre grenser og ta i bruk våre evner og talenter realiserer vi vårt menneskelige potensial (ibid). Teorien mener imidlertid at denne menneskelige tendensen ikke skjer automatisk, men krever kontinuerlig næring, dialog og støtte fra omgivelsene for å fungere optimalt (ibid). SDT har etter hvert blitt et godt redskap for forskning som viser hvordan faktorer i individets sosiale omgivelser, som for eksempel skole, arbeidsplass, familie, venner etc. bidrar til selvmotivering, velvære, livskvalitet og god helse (Hauge og Wormnes 2014). I denne undersøkelsen begrenses ungdommens sosiale omgivelser til å omfatte deres kontakt og relasjon med tilsatte i barnevernet. Etter min oppfatning kan SDT være et godt egnet grunnlag for å drøfte hvordan barnevernets involvering av ungdom i

egne barnevernprosesser kan bidra til positiv psykologisk vekst, og engasjement og eierskap til tiltakene, som i neste omgang kan ha betydning for de unges utbytte av tiltakene og måloppnåelse.

Motivasjon kan beskrives som en drivkraft som er av betydning for atferd; både for retning, intensitet og utholdenhet (Skaalvik og Skaalvik 2013:135). Innen SDT skilles det mellom ulike former for motivasjon, avhengig av hvilke grunner eller mål som fører til en handling. Det mest vanlige er å skille mellom indre og ytre motivasjon (Deci og Ryan 2000a). «Intrinsic motivation is defined as the doing of an activity for its inherent satisfactions rather than for some separable consequence» (ibid:56). Når individet er indre motivert utføres aktiviteter av egeninteresse, eller fordi atferden gir glede eller fører til tilfredsstillelse, fremfor ytre press eller belønninger (Deci 1995, Deci og Ryan 2000a). «Extrinsic motivation, refers to doing something because it leads to a separable outcome» (Deci og Ryan 2000a:55). Det hevdes at indre motivasjon er noe som utledes av grunnleggende behov hos menneske (Skaalvik og Skaalvik 2013). Innen SDT forstås behov som «innate psychological nutrients, that are essential for ongoing psychological growth, integrity, and well-being» (Deci og Ryan 2000b:229). I følge SDT finnes det tre grunnleggende psykologiske behov; behov for autonomi, kompetanse og tilhørighet, som motiverer menneskelig atferd og motivasjon (Deci og Ryan 2002). Siden alle mennesker antas å ha disse basale behovene, er ikke SDT opptatt av styrken på behovene, men i hvilken grad behovene blir tilfredsstilt (Skaalvik og Skaalvik 2013). Tilfredsstillelse av disse basale behovene er selve drivkraften til indre motivasjon, men også for utvikling og vekst (Deci og Ryan 2000b). Dersom behovene ikke blir innfridd, vil dette motarbeide den indre motivasjonen og ha negative konsekvenser for trivsel, velvære og mental helse (Deci og Ryan 2002). I følge Hauge og Wormnes (2014) kan individet derimot i kortere perioder overleve manglende dekning av ovennevnte behov, men dersom dette blir vedvarende over tid virker det ødeleggende og nedbrytende.

2.2.1 Behovet for autonomi eller selvbestemmelse

Behovet for autonomi handler om at individet opplever seg selv som kilde og opprinnelse til egen atferd og egne handlinger og beslutninger (Deci og Ryan 2002). Termen brukes ofte i sammenheng med *self-governance* (Deci og Ryan 2000a). Det vil si at vi tar valg ut fra egne interesser og integrerte verdier, og er ikke kontrollert av eksterne kilder i form av

belønninger eller press og kritikk fra andre (Deci 1995, Deci og Ryan 2002). Gjennom autonomi oppnår vi økt frihet og større selvregulering, med andre ord vi bestemmer selv. Individet opplever i høyeste grad sin atferd som uttrykk for å være seg selv (Hauge og Wormnes 2014, Manger og Wormnes 2015). Autonomi blir ofte feilaktig likestilt som rigid uavhengighet, der man er mistroisk og skeptisk til andres makt, ytre kilders innflytelse og andre personer (Deci og Ryan 2002, Manger og Wormnes 2015). I følge Hauge og Wormnes (2014:75) er ikke dette autonomi, men tvangsmessig uavhengighet. Sett fra et SDT perspektiv er det ikke nødvendigvis noe motstridende mellom autonomi og avhengighet. Autonome individer kan helt selvstendig uttrykke verdier og atferd på forespørsel fra andre, så lenge de passer inn i egen selvoppfatning og verdigrunnlag (Deci og Ryan 2002:8). Deci og Ryan (2000b:242) understreker at autonomi «involves being volitional, acting from one`s integrated sense of self, and endorsing one`s actions. It does not entail being separate from, not relying upon or being independent of others». Manger og Wormnes (2015) trekker i denne sammenheng frem at de andre oppfattes som en del av en selv som må inkluderes i den helhetlige forståelsen som gir grunnlag for egen atferd, valg og handlinger. Det er i dialog og samhandling med andre at individet blir klar over egne feil og justerer seg ettersom dette oppleves mer riktig og verdifullt for individet (ibid).

2.2.2 Behovet for kompetanse

Behovet for kompetanse er knyttet til opplevelsen av å lykkes i ens pågående interaksjon med sosiale miljøet og å oppnå et ønsket resultat (Deci og Ryan 2002). I følge Deci og Ryan (ibid) er opplevelse av kompetanse en betydningsfull drivkraft for å engasjere seg i tøffe oppgaver og for å holde ut når oppgavene blir krevende. Deci (1995) gjør oppmerksom på at vanskelighetsgraden på oppgavene må imidlertid være optimal i forhold til individets nåværende kompetansenivå. Å være i stand til å gjøre noe som er relativt enkelt leder ikke til opplevd kompetanse, følelsen av å være effektiv oppstår spontant kun når man har jobbet mot en prestasjon (ibid). «One does not have to be best or first, or to get an «A», to feel competent; one need only take on a meaningful personal challenge and give it one`s best (ibid:66).

Kompetanse forstås innen SDT ikke som en oppnådd ferdighet eller kapasitet, men heller en følt trygghet og effektivitet i handling (Deci og Ryan 2002). Det gir en motiverende glede og

indre tilfredsstillelse når man opplever å mestre en oppgave, man føler seg dyktig og effektiv (Deci 1995). Av den grunn vil individet i stor grad etterstrebe å tilfredsstillere dette behovet, med det som mål å oppleve seg mest mulig effektiv i samhandling med omgivelsene (Deci og Ryan 2002). Gjennom samhandling og interaksjon med omgivelsene får samtidig individet bekreftet sin dyktighet (Manger og Wormnes 2015). Motsatt leder opplevelsen av at en ikke mestrer, til hjelpeløshet (Hauge og Wormnes 2014). Manger og Wormnes (2015) peker på at det også er viktig å oppleve at det er trygt å vise og uttrykke egne ferdigheter og dyktighet, og å føle å bli sett. Dette øker individets mot til begi seg på større utfordringer og oppgaver som gir muligheter for ny utviklende læring (ibid).

2.2.3 Behovet for tilhørighet

Behovet for tilhørighet refererer til følelsen av å være knyttet til andre mennesker og å være integrert i omgivelsene som omringer oss (Deci og Ryan 2002). Deci og Ryan (ibid) peker på at det er viktig for individet å føle nærhet som innebærer å gi omsorg og motta omsorg av både enkeltpersoner og/eller et fellesskap for å vedlikeholde og fremme indre motivasjon. Behovet for tilhørighet er ikke utledet av å oppnå et bestemt resultat eller en formell status, men i stedet dreier dette seg om å være en del av et trygt og varig fellesskap (ibid:7). I følge Hauge og Wormnes (2014) har behovet for tilhørighet en sterk påvirkningskraft for indre motivasjon gjennom en langvarig innflytelse fra betydningsfulle personer og grupper (Hauge og Wormnes 2014).

For å belyse behovet for tilhørighet nærmere, trekker enkelte forfattere frem begrepet tilknytning (Deci og Ryan 2000b, Skinner og Edge 2002, Manger og Wormnes 2015). Tilknytningsperspektivet bygger på antakelsen om at normale spedbarn er født med evnen og viljen til å oppdage, oppsøke, initiere og oppleve glede med intereksjon med sosiale miljøet sitt og forsøke å beskytte og forsvare seg mot separasjon (Skinner og Edge 2002:300). I følge Bowlby (1988) er trygg tilknytning viktig for at barn skal utvikle seg og lære (gjengitt fra Manger og Wormnes 2015:181). Når spedbarn opplever tilfredsstillelse av behovet for tilhørighet, vil de være mer tilbøyelige for indre motivert utforskning (Deci og Ryan 2002). Dette er spesielt viktig i nye og ukjente situasjoner (Hauge og Wormnes 2014). Selv om tilknytningsteorien primært har fokus på undersøkelser med små barn, synes teorien også å være gjeldende for eldre mennesker. Tilknytningsbehovet utvikles som nevnt

over tid gjennom påvirkning fra viktige personer og grupper som står individet nær (Manger og Wormnes 2015).

Enkelte kritikere hevder at behovet for tilhørighet kan synes å stå i motsetning til behovet for autonomi, men Deci og Ryan (2000b) er av den oppfatning at de to begrepene er komplementære i forhold til hverandre. «To be autonomous does not mean to be detached from or independent of other, and in fact (...) autonomy can be positively associated with relatedness and well-being» (ibid:242). I følge Deci og Ryan (ibid) har mennesket en naturlig tendens til å internalisere verdier og regler i deres sosiale grupper som følge av behovet for tilhørighet og sosialisering. Når sann, aksepterende og virkelig tilhørighet er ervervet, føler mennesker i stor grad at de friere kan være seg selv og bli autonome i forholdet (Deci 1995:103, Hauge og Wormnes 2014).

2.2.4 Oppsummering

Indre motivasjon er sentralt innen teori om selvbestemmelse, og det pekes på at tilfredsstillelse av individets grunnleggende behov for autonomi, kompetanse og tilhørighet er vesentlig for å motivere dets atferd og motivasjon (Deci og Ryan 2002, Skaalvik og Skaalvik 2013). Medvirkning kan knyttes tett opp mot teorien om selvbestemmelse. Begrepet forstått i en videre forstand handler om autonomi og selvbestemmelse. Medvirkning kan også forstås som å gjøre noe sammen med brukerne. Det vil si at brukerne skal virke med og gjennom deltagelse få anvendt sin kompetanse og bidra til positiv endring i egen situasjon. I forlengelse av dette kan det sies at det å tilby brukere medvirkning er å tilby en form for relasjon og tilhørighet. Profesjonelle og brukere i felleskap kommer frem til felles gode løsninger. Sett i lys av dette kan det antas at medvirkning kan være en viktig kilde til indre motivasjon og velvære.

3. Metode

Metode i forskningssammenheng er en "... systematisk måte å undersøke årsakssammenheng på og/eller skaffe til veie kunnskapsdata, innsikt og forståelse på". (Bø og Helle 2008:194). I dette kapittelet vil jeg legge fram de metodiske refleksjonene jeg har gjort og valg jeg har foretatt på bakgrunn av disse i løpet av arbeidet med undersøkelsen. Innledningsvis vil jeg gjøre rede for valg av metode, vitenskapsteoretisk perspektiv og det å forske i eget felt. Videre vil jeg gi en inngående beskrivelse av intervjuprosessen, samt hvordan jeg har bearbeidet datamaterialet i forsøk på å belyse min problemstilling. Deretter vil jeg vurdere kvaliteten på forskning i lys av begrepene reliabilitet og validitet. Kapittelet avsluttes med noen etiske betraktninger knyttet til arbeidet med studien.

3.1 Valg av metodisk tilnærming

Undersøkelsens problemstilling er retningsgivende for hvilke metoder som kan anvendes og hvordan undersøkelsen kan legges opp (Thagaard 2013:49). Hovedanliggende i min oppgave har vært å kaste lys på ungdommens erfaringer i barnevernet i forhold til hvilken sammenheng de opplever mellom med medvirkning og måloppnåelse av i tiltak. For å utforske dette var det viktig å få dypere innsikt i spørsmål som hva unge i barnevernet legger i det å medvirke, på hvilke måter de har fått være med påvirke egen sak, i hvilken grad ungdommen har opplevd at målsettingen i respektive plan ble oppnådd, samt kartlegge hvilke tanker de hadde rundt hvordan tiltak kan bli mer treffsikre med tanke på målutvikling. Med utgangspunkt i disse spørsmålene anså jeg en kvalitativ studie som best egnet fremgangsmåte for å belyse min problemstilling. Kvalitative fremgangsmåter søker å få dypere innsikt i de sosiale fenomener vi studerer, og tolke og analysere disse fenomenene (Thagaard 2013). I kvalitativ metode er det dessuten større fokus på aspekter som prosesser, mening og opplevelsesdimensjon i møte med den enkelte informant, som ikke kan måles i kvantitet eller frekvenser (ibid:17).

Kvalitative fremgangsmåter preges av mangfold, og kan derfor gjennomføres på forskjellige måter (Thagaard 2013:12). Jeg har valgt å gjøre en kvalitativ intervjuundersøkelse, som er den vanligste metoden innenfor kvalitativ forskning (ibid 97). Metoden egner seg til å innhente fylldig og omfattende informasjon om hvordan ungdommene opplever sin livssituasjon, og hvilke synspunkter og perspektiver de har på temaer som bringes opp i løpet

av intervjusituasjonen. Thagaard (ibid 95) peker på at intervjuer gir et spesielt godt grunnlag for å få innsikt i informantenes erfaringer, tanker og følelser. Min forskning tar opp temaer som berører private forhold i ungdommenes liv, og en styrke ved intervju som forskningsmetode er at den passer særlig godt til å studere personlige og sensitive temaer (ibid).

3.2 Vitenskapsteoretisk forankring

I følge Thagaard (2013:37) er tolkning en sentral aktivitet i den kvalitative forskningsprosessen. Det er også viktige metodologiske utfordringer knyttet til hvordan de sosiale fenomenene som studeres analyseres og fortolkes (ibid 11). En og samme virkelighet kan beskrives ut fra ulike perspektiver da mennesker konstruerer sin sosiale virkelighet og gir mening til den. I denne undersøkelsen er det ungdommens opplevelser, erfaringer og fortellinger som er det virkelige. Min intensjon med dette masterprosjektet er å få frem stemmer og perspektiver til ungdom i kontakt med barnevernet om temaer som er redegjort i foregående avsnitt. For å lykkes har det vært viktig å sette seg godt inn i situasjonen og livsverdenen til ungdommene, og få en dypere innsikt i deres forståelse og erfaringer. «Livsverden er verden slik vi møter den i dagliglivet, og slik den fremtrer i den umiddelbare og middelbare opplevelse, uavhengig av og forut for alle forklaringer» (Kvale og Brinkmann 2009:48). Mitt vitenskapsteoretiske perspektiv kan derfor sies å være influert av fenomenologien. Det sentrale innen fenomenologisk vitenskapssyn er menneskets subjektive opplevelser og erfaringer (Dalen 2008:20). Forskeren søker å forstå fenomener på grunnlag av perspektivene til intervjupersonene, og å beskrive omverdenen slik det erfares av dem (Thagaard 2013:40). Malterud (1996:48) skriver at denne tradisjonen representerer en forståelsesform der individets subjektive erfaringer betraktes som gyldig kunnskap. Av den grunn hadde jeg som mål da jeg utarbeidet min intervjuguide å formulere spørsmål som gjorde det mulig å innhente beskrivelser av ungdommens livsverden.

3.3 Å forske i eget felt

Min profesjonelle bakgrunn fra førstelinjetjenesten i barnevernet, samt min personlige interesse og engasjement i temaet barn og unges medvirkning har vært avgjørende i mitt valg for å gjøre en undersøkelse i eget praksisfelt. Min forhåndskjennskap til feltet anser jeg som en ressurs, da det kunne hjelpe meg til å lettere oppnå en forståelse av ungdommens

situasjon, forstå bedre det som skjer samt redusere risikoen for feilslutninger og misforståelser (Repstad 2007:39, Thagaard 2013:86). Å studere i et felt hvor forskeren har profesjonell ekspertise kan også by på ulike utfordringer. I følge Repstad (2007:39) kan forskeren miste den akademiske distansen og få personlige interesser i det som foregår i feltet. Videre kan forskeren ha en tendens til å dele ut karakterer i stedet for å gi nøkterne beskrivelser av det som skjer sett fra aktørenes perspektiv (ibid). Jeg har holdt disse problemstillingene høyt oppe gjennom min forskningsprosess, og vært bevisst på hvilke briller jeg ser med for å finne mening og forståelse i min undersøkelse. Jeg har tatt forskerrollen på alvor, vært oppmerksom på egen forutinntatthet og prøvd etter beste evne å ha en åpen og nysgjerrig tilnærming under undersøkelsens forløp. Å være reflektert rundt nevnte fallgruver har gjort det lettere for meg å både ivareta lojaliteten overfor ungdommene, og hensynet til resultatenes vitenskapelige troverdighet (Thagaard 2013:122).

3.4 Intervjuprosessen

3.4.1 Utvelgelse og rekruttering av informanter

Å velge ut hvem som skal delta i undersøkelsen, er en viktig del i enhver forskning (Dalen 2008:51, Johannessen m.fl. 2010:103). I kvalitative metoder er det vanlig å anvende strategisk utvalg, det vil si at vi rekrutterer informanter som har egenskaper eller kvalifikasjoner som er strategiske i forhold til problemstillingen som skal belyses (Thagaard 2013:60). Barn og unge som mottar hjelp fra barnevernet representerer et strategisk utvalg, siden de innehar relevant kunnskap og erfaringer om fenomenet jeg ønsker å få belyst. Til min undersøkelse ønsket jeg å rekruttere ungdommer i alderen 15-23 år med aktiv barnevernssak. Grunnen til at jeg valgte en aldersgrense på 15 år var av hensyn til yngre barns forutsetninger for å gi informert samtykke til deltakelse i min forskning, samt deres kompetanse og modenhet til å til å besvare spørsmålene i intervjuguiden. Et barn kan opptre som selvstendig part i en sak og gjøre partsrettigheter gjeldende når det fyller 15 år, jf. bvl § 6-3. En annen årsak til at jeg valgte en minste aldersgrense på 15 år for deltakelse i mitt prosjekt var på grunn av min oppfatning om at ungdommer som er fylt 15 år eller eldre er muligens mer involvert i egen barnevernssak, og kanskje har større kjennskap til tiltak og mål rettet mot dem. Øvre aldersgrense på 23 år er en naturlig avgrensning da barnevernloven ikke er gjeldende etter denne alderen, jf. bvl § 1-3.

Etter at NSD vurderte prosjektet mitt og ga sin tilråding om at prosjektet kunne gjennomføres, kom jeg raskt i gang med rekruttering av informanter. Jeg kontaktet blant annet Landsforeningen for barnevernsbarn (LFB) og en tidligere ansatt ved Forandringsfabrikken. Forandringsfabrikken er en organisasjon som jobber for å løfte barn og unges stemmer direkte til de som kan forandre (Forandringsfabrikken 2015). Ungdommene ved Forandringsfabrikken kommer fra hele landet og omtales som barnevernsproffer. Det de har til felles er at de mottar hjelp fra barnevernet nå, og de deltar på fagdager, kurs og konferanser for å fortelle om sine erfaringer og kommer med råd til dem som kan gjøre en forandring (ibid).

LFB la ut mitt informasjonsskriv på sin Facebook side, og samme kveld ble jeg kontaktet av en ungdom på telefon som ønsket å delta i prosjektet. Vi avtalte å foreta intervjuet gjennom Skype da ungdommen bodde på en annen kant av landet. Da intervjuet skulle gjennomføres til avtalt tidspunkt møtte ikke ungdommen opp, og jeg hørte ikke noe mer fra vedkommende. Jeg valgte heller ikke å ta kontakt ettersom det er tydelig beskrevet i informasjonsskrivet mitt at det er frivillig å delta i undersøkelsen, og at informanten kan når som helst underveis ombestemme seg og trekke samtykket tilbake. Ingen flere unge fra LFB har siden tatt kontakt.

Den tidligere ansatte ved Forandringsfabrikken formidlet informasjonsskrivet mitt til ungdommene på et kick-off i forbindelse med Mitt liv-prosjektet, hvor det var mange ungdommer til stede. Jeg fikk navn og kontaktinformasjon på åtte ungdommer som ønsket å bli intervjuet. Min første kontakt med ungdommene var gjennom epost, hvor jeg opplyste om hvem som ga meg deres kontaktinformasjon, og at jeg ville ringe dem i løpet av de neste dagene for å avtale et tidspunkt for intervju. Avslutningsvis takket jeg dem for at de ønsket å bidra med sine erfaringer, og la ved informasjonsskrivet mitt som vedlegg.

De påfølgende dagene kontaktet jeg ungdommene per telefon, og lagde avtaler med dem. To av dem svarte ikke på mine henvendelser, mens en ungdom som det var avtalt tid med møtte ikke til intervju, og svarte heller ikke på henvendelse i etterkant. Aldersspennet på de fem ungdommene som deltok i undersøkelsen er mellom 16,5 år til 18,5 år, tre jenter og to gutter, og de kommer fra både Nord-, Vest- og Østlandet. Tre av ungdommene er etnisk

norske, og to med bakgrunn fra asiatiske land. Alle ungdommene har aktiv barnevernssak, men hvor lenge de har hatt kontakt med barnevernet varierer fra ett år til 18 år. Samtlige av dem har bodd enten på institusjon og/eller i fosterhjem. Av de ungdommene jeg intervjuet bor nå en i fosterhjem etter bvl § 4-4, 4. ledd, mens de andre bor for seg selv med oppfølging fra barneverntjenesten. I denne sammenheng ønsker jeg også opplyse om at bortsett fra en ungdom, hadde de øvrige ungdommene tilknytning til Forandringsfabrikken.

Majoriteten av ungdommene jeg intervjuet er som nevnt med i Forandringsfabrikken, og da de arbeider som barnevernsproffer kan de ha opparbeidet seg en spesiell kompetanse på området medvirkning. Dette er ungdom som i stor grad er godt orientert, og skolert i sine rettigheter og kan formulere seg vel, og av den grunn kan det stilles spørsmål ved om de kan anses som et representativt utvalg. Oppgavens hovedsiktemål er å belyse ungdommens opplevelse av sammenheng mellom medvirkning og oppnåelse av de mål som er nedfelt i deres planer. Jeg har først og fremst vært opptatt av å drøfte hvilke erfaringer ungdom i kontakt med barnevernet har, slik sett utgjør mine informanter et representativt utvalg.

Når det gjelder utvalgets størrelse peker Thagaard (2013:65) på at dersom studier av flere informanter ikke synes å gi ytterligere forståelse av fenomenet vi studerer, kan utvalget anses som tilstrekkelig stort. Det utvalget jeg satt igjen med opplever jeg gjenspeiler en god variasjon, og jeg føler også at jeg har fått samlet nødvendig data i forhold til min problemstilling. Med litt innsats kunne jeg nok ha skaffet tre informanter til slik jeg i utgangspunktet ønsket, men jeg vurderte at det intervjumaterialet jeg satt på ga tilstrekkelig grunnlag for tolkning og analyse. Ungdommene jeg intervjuet hadde i stor grad sammenfallende oppfatninger om de ulike temaene, og av den grunn vurderte jeg at flere intervjuer ikke ville tilføre noe vesentlig nytt.

3.4.2 Utforming av intervjuguiden

En intervjuguide omfavner sentrale temaer og spørsmål som i kombinasjon skal dekke de vesentlige områdene studien skal utforske (Dalen 2008:29). Å utarbeide en problemstilling har for min del vært en lang prosess, og da jeg var passe fornøyd tok jeg utgangspunkt i den da jeg utformet intervjuguiden. Jeg benyttet en såkalt «tre-med-grener-modell», hvor hovedtemaet representerer stammen og grenene de enkelte temaer (Thagaard 2013:103).

Denne framgangsmåten er særlig egnet når man på forhånd er kjent med temaer som skal belyses i intervjuet (ibid:103). Det var tre hovedbegreper som pekte seg ut i min problemstilling; medvirkning, tiltak og måloppnåelse, og spørsmålene ble utarbeidet på bakgrunn av disse sentrale temaene. Jeg var opptatt av å formulere konkrete og åpne spørsmål, slik at ungdommen fritt kunne fortelle om sine synspunkter, erfaringer og opplevelser om hvert enkelt tema jeg ønsket å få belyst. Etter at jeg var ferdig med første utkast til intervjuguide, kontaktet jeg kolleger på avdeling ettervern og fosterhjem i barneverntjenesten for å få tilbakemelding på den. Samtidig foretok jeg også et prøveintervju med en bekjent som har fått hjelp av barnevernet i sin barndom. Mine kolleger viste et stort engasjement for prosjektet, og drøftet intervjuguiden på et teammøte. Tilbakemeldingene jeg fikk fra dem var at temaene og spørsmålene var både dekkende og relevant i forhold til min problemstilling, men språket var for akademisk og spørsmålene kunne oppfattes som lange og komplekse for de som skulle besvare det. Jeg ble rådet til å stille de samme spørsmålene på en mye enklere måte slik at ungdommene lettere kunne forstå dem. Tilbakemeldingene jeg fikk fra min bekjent var sammenfallende. Jeg tok imot deres råd, og formulerte spørsmålene slik at de ble langt mer lettfattelig.

3.4.3 Gjennomføring av intervjuene

Ungdommene fikk selv bestemme tid og sted for intervjuet. I oppstarten av intervjuene ble ungdommene orientert om de etiske reglene, temaer i intervjuguiden samt intervjuets tidsramme. Videre ble de også opplyst om min profesjonelle bakgrunn fra barnevernet, og hensikten med min studie.

Jeg foretok strukturerte intervjuer, det vil si at både tema og spørsmål i stor grad var fastlagt (Thagaard 2013:97). Dette fordi spørsmålene mine var ordnet på forhånd, og temaene etterfulgte hverandre på en naturlig måte. Styrken ved en strukturert tilnærming er at forskeren får informasjon fra alle intervjupersonene om de samme temaene og kan sammenholde svarene (ibid). To av intervjuene ble gjennomført på Skype ettersom det passet best for ungdommen slik, og/eller fordi de ikke bodde på Østlandet. Intervjuene varte mellom 30-45 minutter, og det ble benyttet både båndopptager og mobiltelefon til å ta opp samtalen i tilfelle det ene utstyret skulle svikte. I tillegg tok jeg notater i form av stikkord under hvert intervju.

Etter å ha lyttet og gått gjennom mitt første intervju fikk jeg en større bevissthet rundt min egen intervjustil, og gjorde meg noen tanker om hva jeg kunne gjøre annerledes til de neste intervjuene. Jeg var for eksempel mindre aktiv under de påfølgende intervjuene, og lot ungdommene fortelle fritt uten å avbryte dem. Jeg kom heller ikke med velmenende råd, eller kommentarer når de fortalte vanskelige eller traumatiske opplevelser. Et dilemma ved dette er at ungdommene kunne oppleve meg som lite empatisk, kald og emosjonelt fraværende. Imidlertid ble ungdommene i forkant av intervjuene informert om min rolle, og at det var av hensyn til dem at jeg ville være mest mulig taus for å unngå at deres fortellinger ble amputert og/eller påvirket av meg. De ble videre orientert om at dersom de hadde noen spørsmål, kunne jeg besvare dette etter at intervjuet var over.

Alle intervjuene ble avrundet med at ungdommene ble spurt om hvordan det var for dem å svare på spørsmålene. De ga uttrykk for at det var «helt greit», og noen sa også at de syntes at det var spennende å bli intervjuet.

3.5 Bearbeiding av datamaterialet

3.5.1 Fra tale til skriftliggjøring

I kvalitativ metode blir virkeligheten, det vil si rådata som er innhentet fra samtaler omformet til tekst (Malterud 1996:73). Malterud (ibid) formidler at selv den mest presise transkripsjon bare vil gi et avgrenset bilde av det som studeres, og når tale omsettes til tekst vil det alltid skje en fordreining av hendelsen og tap av mening. For å begrense dette valgte jeg å transkribere samtlige intervjuer i sin helhet selv, enten samme dag som intervjuet fant sted, eller påfølgende dag. Dette ga meg en helt unik sjanse til å bli bedre kjent med det innsamlede materialet.

En ordrett transkribering av intervjuet kan anses som den mest objektive transkripsjonen. Imidlertid kan et velformulert muntlig uttrykk virke lite sammenhengende og fremstå som forvirret tale, preget av repetisjoner når det transkriberes direkte (Kvale og Brinkmann 2009:195). Dette viser til hvor forskjellig talespråket og skriftspråket er. Når utdrag fra transkriberte intervjuene ble benyttet i oppgaven, passet jeg på å omforme enkelte av informantenes utsagn til en korrekt skriftlig form, uten å endre meningsinnholdet. Dette for å ivareta informantenes integritet, og oppgavens flyt og leservennlighet.

3.5.2 Analyse

Analyse i kvalitative studier viser til den fasen hvor forskeren har forlatt feltet, og arbeider med å ordne data slik at vi får fram mønstre i dem (Repstad 2007: 113). Kvale og Brinkmann (2009) peker på at analyseprosessen starter allerede ved utarbeiding av forskningsspørsmålet, intervjuguiden, i utviklingen av temaer, i koding av teksten, i skrivearbeidet etc. I min analyse av det innsamlede materialet har temaer som er definert i min problemstilling vært retningsgivende. Etter at transkripsjonsarbeidet var overstått, leste jeg gjennom intervjuene flere ganger for å få bedre oversikt over materialet. Deretter ordnet jeg dataene i sentrale temaer, og sammenlignet informasjon fra alle ungdommene om hvert tema. En slik tilnærming betegnes som temasentrert analyse (Thagaard 2013).

Datamaterialet ble blant annet ordnet i følgende hovedtemaer:

- ungdommens forståelse av brukermedvirkning
- ungdommens erfaringer med medvirkning
- sammenhengen mellom medvirkning og oppnåelse av mål nedfelt i ungdommens planer
- hvordan kan tiltak bli mer effektiv med tanke på måloppnåelse?

Thagaard (ibid) peker på at gjennom temasentrert analyse kan man gå i dybden på temaet ved at vi sammenligner informasjon fra samtlige intervjupersoner og således kan få en dyptgående forståelse om hvert enkelt tema. På denne måten fremstod intervjuene som mer oversiktlig og tydelig, og jeg kunne se sammenfall og variasjoner om temaer ungdommene formidlet. Samtidig hevdes det at temasentrerte analyser ikke ivaretar et helhetlig perspektiv ettersom informasjon fra intervjupersonene stykkes opp og løsrives fra sin opprinnelig sammenheng når forskeren skal sammenligne data (ibid). For å ivareta et helhetlig perspektiv har jeg derfor forsøkt å sette informasjon fra hver enkelt ungdom inn i den sammenhengen som utsnittet av teksten er en del av.

Formålet med undersøkelsen er å få frem disse fem ungdommenes opplevelser av sammenheng mellom medvirkning og måloppnåelse i forhold til tiltak. Utgangspunktet for analysen er altså ungdommens ytringer omkring dette temaet. Jeg har funnet mange tankevekkende og interessante gjentakelser, utsagn og budskap, og analysert innholdet opp mot et differensiert forståelse av begrepet brukermedvirkning samt teorien om selvbestemmelse.

3.6 Vitenskapelig redelighet

En vesentlig del i forskningsprosessen består i å vurdere systematisk kvaliteten på den forskningen som er blitt utført (Repstad 2007:134). I forskning generelt har termene reliabilitet og validitet lenge vært benyttet som uttrykk for å bedømme kvaliteten på forskningen (ibid). Reliabilitet referer til hvor nøyaktige og gode måleinstrumentene er, hvor pålitelige og presise informasjoner forskeren har fått, samt om forskeren har klart å gjennomføre analysen uten feil og mangler (ibid). Det har med funnenes konsistens og troverdighet å gjøre (Brinkmann og Kvale 2009:250). Validitet knytter seg til spørsmålet om det er samsvar mellom det som etterspørres i problemstillingen og de datamaterialene som anvendes når forskeren trekker konklusjoner (ibid). Termene reliabilitet og validitet er imidlertid utviklet innenfor kvantitativ forskning, og representerer en naturvitenskapelig tenkemåte (Repstad 2007:135, Dalen 2008:102). Dalen (2008:103) påpeker at det bør tas stilling til spørsmålet knyttet til validitet og reliabilitet også innenfor kvalitativ forskning, men det må imidlertid brukes en annen terminologi enn den som benyttes i kvantitative studier. Som mål på kvalitet i kvalitative undersøkelser operer enkelte forskere med begrepene pålitelighet og gyldighet (Repstad 2007:135). I denne oppgaven benyttes begge begrepene om hverandre, ettersom flere forfattere også velger å gjøre det (Repstad 2007, Kvale og Brinkmann 2009, Johannessen m.fl 2010).

3.6.1 Reliabilitet/pålitelighet

Reliabilitet benevnes blant annet i sammenheng med spørsmålet om hvorvidt et resultat kan reproduseres på nytt på annet tidspunkt av andre forskere (Kvale og Brinkmann 2009:250). Innen kvalitative studier kan dette være vanskelig, da forskerens rolle er sentral i slike studier, og rollen formes i samhandling med informanten og den gitte situasjonen (Dalen 2008:103). Det kan være utfordrende å etterprøve resultatene da både enkeltindividet og omstendighetene endrer seg over tid (ibid). Av den grunn er spørsmålet om repliserbarhet mindre relevant innen kvalitative studier. Forskeren må i stedet begrunne reliabilitet ved å opplyse om hvordan dataene er blitt utviklet i løpet av forskningsprosessen (Thagaard 2013:202). For å styrke denne oppgavens pålitelighet har jeg vært opptatt av å gjengi en nøyaktig og detaljert beskrivelse av de enkelte leddene i min forskningsprosess, samt beskrevet mitt teoretiske ståsted. Jeg passet også på å notere ned egne tanker etter hvert intervju, og justerte min intervjustil for å unngå å påvirke svarene til ungdommene som

deltok i studien. Etter å ha gjennomgått lydbåndene gjentatte ganger, satt jeg med opplevelsen om at jeg i hovedsak har stilt åpne spørsmål. I intervjuene oppsummerte jeg underveis informasjonen som ble formidlet. For å sjekke om jeg hadde forstått ungdommen korrekt, og for å oppklare eventuelle misforståelser. Reliabiliteten kan også styrkes ved at flere forskere bidrar i forskningen og samarbeider og drøfter vesentlige beslutninger i forskningsprosessen (Thagaard 2013:203). I denne oppgaven har jeg ikke direkte samarbeidet med andre forskere, men jeg har samarbeidet tett med kolleger som har lang erfaring fra barnevernsfeltet. De har blant annet bidratt med kloke innspill når det gjelder intervjuguiden og forskningsspørsmålet. Jeg har også samarbeidet tett med en medstudent som forsker på et fenomen nærstående min problemstilling, hvor vi har utvekslet ideer og tanker for å styrke og forbedre hverandres oppgaver.

Oppgavens reliabilitet kan ha vært svekket grunnet min arbeidstilknytning. Som nevnt arbeider jeg i barneverntjenesten. Min posisjon som saksbehandler i barnevernet kan ha hatt en innvirkning på informasjonen ungdommene har gitt da de fortsatt har aktiv sak i barnevernet. Av frykt for negative sanksjoner kan de ha drevet med selvsensur. Jeg har konsekvent vært åpen og ærlig med ungdommene om min profesjonelle bakgrunn, og samtidig informert dem ved flere anledninger om at en deltakelse i min forskning ikke ville påvirke deres sak i barnevernet. Etter min vurdering var ungdommene lite opptatt av min posisjon. De viste engasjement og lyst til å dele sine erfaringer og opplevelser. I forhold til hvordan det var å bli intervjuet sa en ungdom følgende:

Det var helt greit, jeg skjuler ingenting for å si det sånn. Jeg har snakket om dette en del ganger før, ikke spesielt om tiltaksplaner da men om barn og unges medvirkning. Jeg synes at det er ekstremt viktig, jeg har jo vært i barnevernet såpass lenge så (Sarah).

Reliabiliteten kan også ha blitt svekket under selve transkriberingen og analysen. Kvale og Brinkmann (2009:250) hevder at et intervju er et direkte sosialt samspill mellom forskeren og intervjupersonen, og ved lydopptak og transkribering av intervjuet går mange elementer fra samtalen tapt, blant annet kroppsspråk, språklig budskap etc. Resultatene jeg gjengir er svekkede, dekonstekstualiserte utsnitt av direkte intervjusamtaler (ibid:187). At jeg selv har transkribert samtalen og det kort tid etter at intervjuet fant sted, samt mine egne notater fra

intervjuene mener jeg styrker reliabiliteten. I oppgaven gjøres det også rede for hvordan jeg har analysert og kategorisert funnene.

3.6.2 Validitet/gyldighet

Kvale og Brinkmann (2009:253) peker på at forskningens gyldighet avhenger av hvor grundige undersøkelsens teoretiske forut antakelser er, samt av hvor rasjonell utledning fra teori til spørsmål er. For å sikre validiteten i undersøkelsen, det vil si å få belyst de fenomenene denne undersøkelsen tar for seg, leste jeg på forhånd mye litteratur knyttet opp til tema for oppgaven for å orientere meg i feltet. Jeg formulerte deretter en problemstilling, og på bakgrunn den utarbeidet jeg en intervjuguide. Jeg arbeidet grundig med intervjuguiden, og under denne prosessen reflekterte jeg mye over hvilke type spørsmål det var hensiktsmessig å stille og hvordan følge opp svarene for å belyse min problemstilling best mulig. Arbeidet med guiden bidro til at jeg fikk økt bevissthet rundt hvorvidt spørsmålene var relevante og gyldige i forhold å belyse min problemstilling.

At jeg foretok strategisk utvalg, det vil si valgte ut ungdom som har mye kunnskap og erfaringer om temaet, har også bidratt positivt til validering av avhandlingen. Ungdommene var godt reflektert over emnet, og kunne formulere seg om det. «Enhver utveksling av representere muligheter for misforståelser (Malterud 1996:164)». Ved at jeg underveis i intervjuene regelmessig oppsummerte samtalen og sjekket om jeg hadde forstått det som ble formidlet har bidratt til at datamaterialet mitt i stor grad bygger på en fellesforståelse mellom meg og informantene. Validitet knytter seg også til tolkning og analyse av datamaterialet (Thagaard 2013:204). Forskeren skal være kritisk til sine fortolkninger og funn (Kvale og Brinkmann 2009:254). Jeg har under forskningsprosessen forsøkt å reflektere og ha et kritisk blikk på egne analyser, noe som er viktig for vurdering av studiens gyldighet. Jeg har i tillegg gjort rede for min særskilte tilknytning til fenomenet som det forskes på, slik at leseren har anledning til vurdere i hvilken betydning dette har hatt for min tolkning av resultatene.

3.7 Etiske vurderinger

All vitenskapelig virksomhet må underordne seg etiske prinsipper, og dette gjelder spesielt i samfunnsforskningen ettersom denne direkte berører enkeltindivider og forhold mellom

mennesker (Johannessen m.fl 2010:89). I det følgende vil jeg gjøre rede for de etiske prinsippene som jeg har fulgt i arbeidet med denne undersøkelsen.

I utgangspunktet skal forskningsprosjekter som forutsetter deltakelse bare iverksettes etter deltakernes informerte og frie samtykke. Ettersom samtlige av ungdommene som deltok i undersøkelsen var over 16 år, var det ikke nødvendig å innhente samtykke fra foresatte til å delta. I følge godkjenningen fra Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste var det tilstrekkelig med ungdommens samtykke for å delta i min studie. Ungdommene ble rekruttert via en tredje person, som formidlet informasjonsskrivet mitt. De ble i forkant av intervjuene spurt om de hadde lest informasjonsskrivet mitt, noe de bekreftet. Samtidig sa flere at de bare hadde lest fort gjennom og at de derfor ikke husket innholdet i den. Av den grunn fikk ungdommene en kort presentasjon av prosjektet før intervjuet. De ble videre orientert om at det var frivillig å delta i undersøkelsen, samt at de når som helst hadde mulighet til å trekke seg uten å oppgi noe grunn.

Et annet prinsipp for en etisk forsvarlig forskningspraksis er vilkåret om konfidensialitet (Kvale og Brinkmann 2009:90). Dette innebærer at informasjon som kan identifisere informantene ikke må avsløres. Deltakernes anonymitet i prosjektet må sikres når funn av undersøkelsen presenteres (ibid). Ungdommene som deltok i undersøkelsen er blitt anonymisert ved at deres virkelige navn er byttet ut med fiktive navn når funn av undersøkelsen presenteres. De omtales som Sara, Lars, Isabell, Nora og Jens. For å øke anonymiteten ytterligere oppgis heller ikke den enkeltes alder i hvert sitat. Sitater som strider mot prinsippet om anonymitet er blitt bearbeidet på en måte som bevarer opprinnelige meningsinnholdet, samtidig som deltakernes konfidensialitet ivaretas.

Det tredje sentrale prinsippet handler om forskerens ansvar for å sikre at deltakere ikke utsettes for skade eller alvorlige belastninger (Thagaard 2013:30). Tidlig i undersøkelsen ble jeg opptatt av hvem jeg skulle rekruttere som informanter for å forske nærmere på sammenhengen mellom medvirkning og måloppnåelse i tiltak- og omsorgssaker i barnevernet. Jo lenger jeg kom i prosessen desto tydeligere ble det for meg at det ikke ville være etisk riktig å se på barnevernet uten å formidle ungdommens stemme gjennom å gi den en rolle som informant. Å posisjonere barn som aktører i produksjon av

samfunnsvitenskapelige kunnskap om dem, kan imidlertid innebære noen utfordringer (Backe-Hansen og Frønes 2012:23). Barn og unge er sårbare på mange måter, og dette gjelder særlig barn som har oppvokst under vanskelige livsbetingelser (Jensen 2012:98). Barn som er i kontakt med barnevernet utgjør en av samfunnets utsatte og sårbare grupper. Barn i denne gruppen er sårbare i kraft av sine erfaringer og livssituasjonen de befinner seg i. Jensen (2012:115) fremhever viktigheten av at barn som lever under vanskelige livsbetingelser eller har vært utsatt for traumatiske påkjenninger, også gis anledning til å kunne bidra til kunnskapsutvikling på lik linje med andre barn. Samtidig fordrer dette at jeg som forsker må trå varsomt, og være bevisst min rolle og det ansvaret som følger med når jeg forsker på denne gruppen. Jeg var klar over at intervjuene med ungdommene kunne spore inn på traumatiske og følsomme temaer som kunne berøre dem og skape emosjonelt ubehag, avhengig av hvor mye ungdommen ønsket meddele. Jeg hadde et ønske om å ikke forfølge disse spørsmålene i terapeutisk retning eller manipulere dem til å fortelle mer fordi det ville være etisk galt av meg. Dalen (2008:41) understreker at det er viktig i intervjuer med barn at forskere opptre som formelle intervjuere, fordi barnet på denne måten opplever å bli tatt på alvor og kan gi mer av seg selv. I forkant av intervjuene fikk ungdommene informasjon om hensikten med undersøkelsen, og at jeg i stor grad ville forholde meg til intervjuguiden og lytte oppmerksomt på det de formidlet uten å blande meg noe særlig i deres fortellinger. Ungdommene fikk isteden tilbud om å stille meg spørsmål etter at intervjuet var overstått dersom de følte for det. Flere av dem benyttet da anledningen til å spørre om hvilket land jeg opprinnelig er fra. En ungdom tok også kontakt på tekstmelding noen dager etter at intervjuet var gjennomført for å spørre om retten til innsyn i egen barnevernssak. Jeg ga da ungdommen generell informasjon rundt det. Ellers ble samtlige intervjuer rundet av med hvordan det var for ungdommene å svare på spørsmålene og om det var noe annet de ønsket å si. Det er en annen måte å ivareta den etiske forpliktelsen som forsker på. Alle ungdommene som deltok i studien formidlet at det var greit å svare på spørsmålene, og noen ga også uttrykk for at det var positivt å bli intervjuet, få sagt sine meninger og at noen brydde seg om hva de hadde å si.

4 Presentasjon av funn fra undersøkelsen

I det følgende presenteres funn fra undersøkelsen. Intensjon med kapittelet er å få frem mest mulig av hva ungdommene har formidlet, og forsøke å skildre sammenfall og variasjoner i deres erfaringer fra barnevernet. For å illustrere sammenhengen mellom medvirkning og måloppnåelse av tiltak, utforskes blant annet ungdommens forståelse av medvirkning, hvilke erfaringer de har med å medvirke, og hvilke betydning ungdom mener medvirkning har for måloppnåelse. Kapittelet avsluttes med en oppsummering av de viktigste funnene.

4.1 Hvordan definerer ungdom medvirkning?

Medvirkning er et sentralt begrep i undersøkelsen, og som det er påpekt kan den defineres, forstås og praktiseres på ulike måter. For å kunne kartlegge ungdommens subjektive opplevelse av sammenhengen mellom deres medvirkning og oppnåelse av mål når det gjelder tiltak iverksatt overfor dem, var det vesentlig å få tak i ungdommens forståelse og definisjon av begrepet. Innledningsvis i intervjuet ble ungdommene spurt om hva de forbandt med begrepet. Samtlige hadde hørt om begrepet, og de hadde klare og sammenfallende ideer om hva det kunne være. Et gjennomgående inntrykk er at de fleste ungdommene assosierte medvirkning med det å bli hørt og informert. I intervjuet med Isabel sa hun følgende om medvirkning:

Det er jo å informere meg, gi meg alternativer, at de hører på mine ønsker og at de for eksempel lager alternativer ut av det i samråd med meg. Men det handler mest om å få informasjon, fordi informasjon skaper trygghet og det er vanskelig å ta avgjørelser når du ikke har informasjon om forskjellige temaer (Isabel).

Som Isabel pekte på kan det være utfordrende å gjøre valg uten å vite hvilke muligheter man har. For å kunne virke med, og ta del i egen sak etterlyste de fleste ungdommene mer informasjon fra barnevernet. En annen ungdom hadde følgende å si i forhold til å det å bli informert av barnevernet:

Jeg opplever at barneverntjenesten holder tett om all informasjon, og så diskuterer de det gjerne med folk rundt og med kolleger osv., men de sier ingenting til deg før de er helt sikre på hva som skjer. Også er de veldig flinke til å holde tilbake informasjon hvis de er veldig usikre da. Istedenfor å si litt av det de vet så venter de til alt er helt klart, og da er liksom avgjørelsen tatt og da er det vanskelig å si noe imot, for de har brukt liksom så lang tid på å finne en god avgjørelse. Også er det

kanskje ikke det du ønsker, men hadde de hatt en dialog helt i begynnelsen så kunne det ha vært helt noe annerledes (Nora).

I likhet med de fleste av ungdommene som deltok i undersøkelsen var Lars også enig i at medvirkning handlet blant annet om å bli informert, å få sagt sin mening og å bli hørt. Han var opptatt av at når det ble tatt avgjørelser som angikk han måtte beslutningene gjøres på grunnlag av hans mening, slik at det ikke ble bare pratet rundt han men med han. Lars uttrykte seg slik:

En ting er å bli hørt, men hva er poenget med å bli hørt hvis du ikke får praktisert det du mener, skjønner du? Ikke at du skal bestemme helt over ditt eget liv, men man skal kunne ha en mening og at disse meningene skal bli tatt opp som et forslag (Lars).

Nora presiserte også betydningen av at medvirkning ikke bare handlet om at barn fikk informasjon, men at de fikk anledning til å si sin mening og at det skulle bli vektlagt. Nora trakk frem dialog som en vesentlig faktor for å kunne medvirke. Lars var også opptatt at det skulle være en dialog mellom ungdommen og barnevernet. Han fortalte at det var viktig at både ungdommen og barnevernet snakket sammen, og fremmet sitt syn, argumenterte og begrunnet sine ønsker. Selv om ungdommen og barnevernet kunne være uenige i mål og middel, mente han at partene måtte være åpen på å finne en best mulig løsning. Lars forklarte at medvirkning «[...] handler om å møte hverandre på midten og komme fram til en løsning som høres fornuftig ut for begge parter». Han utdypet videre «Det er jo ikke en kamp, det er et samarbeid. Det er forståelse du skal bygge opp for å kunne gjøre best mulig ut av saken».

En del av ressursbruken i barnevernet går med til å dokumentere og skriftliggjøring av arbeidet. En av ungdommene, Sara, var opptatt av at medvirkning for henne handlet også om å få være med å bidra til å skrive blant annet referater fra møter med barnevernet selv, og som skal oppbevares i hennes barnevernsmappe. Sara så dette i sammenheng med at dersom hun fikk anledning til å skrive selv, vil hennes meninger komme tydeligere frem. På denne måten ville det bli lettere for henne å medvirke da hun kjente bedre til innholdet i dokumentet. For Sara handlet brukermedvirkning også om å være aktør i egen sak ved å gi hennes stemme en plass i all dokumentasjon i egen barnevernssak.

Ungdommene som deltok i undersøkelsen formidlet i store trekk at det var viktig for dem å legge frem sine erfaringer og synspunkter, bli hørt, få informasjon og bli bedre opplyst om egen barnevernssak. Da ungdommene ble forespurt om de var tilfreds med denne formen for medvirkning svarte samtlige nei. De ga uttrykk for at de ønsket også å være med i beslutningsprosesser og påvirke egen fremtid. Som en ungdom formidlet:

Jeg tenker at det er veldig viktig at de (ungdommen) er med å bestemme fordi de vet selv hva som er best for dem. Selvfølgelig det er jo litt forskjell på alder og hvor mye de egentlig vil bestemme, men det er ikke nok med bare informasjon og at ting skal skje som det skal skje. Man må liksom være med å bestemme, man må være med å påvirke valgene som har blitt tatt da» (Sara).

En annen ungdom forklarte det slik:

Nei....jeg ønsker å være med å bestemme. Vi er alle mennesker, har følelser og tanker. Uansett om man er fire år eller 18, og har noe si så må barnevernet må høre på oss. Uansett hvor urealistiske ønskene er, kan man inngå en kompromiss (Isabel).

Ungdommene meddelte at det var viktig for dem å være med å bestemme i egen sak. De ga også uttrykk for at de hadde forståelse for at barneverntjenesten også måtte bestemme, og noen ganger gjøre valg som gikk mot deres ønsker. Ungdommene understreket viktigheten av at barneverntjenesten i slike tilfeller måtte begrunne og redegjøre for sine valg ovenfor barnet eller ungdommen.

4.1.1 Hvilke områder skal være gjenstand for brukermedvirkning?

Ungdommene forbandt medvirkning med å bli informert, hørt og få anledning til å gå i dialog, men understreket samtidig at disse formene for medvirkning var uten reell substans hvis de ikke ble involvert i beslutningsprosesser, og fikk være med å ta avgjørelser over eget liv. Da ungdommene ble spurt om hva barn og unge i kontakt med barnevernet skal få mulighet til å medvirke i egen sak, var det en viss sammenfall i deres fortellinger. De fleste mente at grad av medvirkning var avhengig av saksforholdet, og de kom med flere eksempler på hvilke saker som kunne gjøre det vanskelig å medvirke.

Både Jens og Lars pekte på at i saker som omhandlet vold og rus kan det være utfordrende å medvirke. Rus kan påvirke ens dømmekraft, og en ruset ungdom vil muligens ikke klare å ta stilling til hva som vil være til sitt eget beste. «(...) men sånn vanligvis så bør de få lov til å bestemme ganske mye selv», mente Jens. Jens var av den oppfatning at så lenge det ikke utgjorde noen risiko, så burde barn få lov til å bestemme hvor det ønsket å bo, både på kortsikt og langsikt, samt regulere omfang av kontakt med søsken selv.

Nora ga uttrykk for at barn alltid må få mulighet til å uttale seg i alt som angår det. Hun synes at:

Barn skal få lov til å ha mye å si og det bør legges vekt på barnets ønsker. (...) Det er bare i ytterst få sammenhenger at jeg synes at det ikke er lov. (...) men allikevel så synes jeg at man skal på en måte få til sånn som barnet ønsker det, fordi det er det som på en måte er rimelig og greit da. Hvis barnet får et avslag så må barneverntjenesten i hvert fall forklare hvorfor. Det er viktig gi informasjon uansett om det blir det man ønsker eller ikke, fordi det sparer unge for veldig mye sinne. (...) For det er jo sånn hersketeknikk å holde tilbake informasjon, og det er ikke noe bra (Nora).

Ved akutt plasseringer av barn og unge mente Isabel at det ikke er så mye barn skal ha sagt eller får gjort noe med. Ellers mente hun at barn må få bli med å bestemme på det meste av det de kan bestemme. I følge Isabel var det svært viktig for henne at barneverntjenesten spurte etter barnas synspunkter og hva slags ønsker de hadde selv om de ikke alltid fikk gjennomslag for sine ønsker.

Dere kan ikke gjøre alt det vi sier. For mange ungdommer vet ikke selv hva de vil, og mange har så store drømmer og ønsker at de vil hoppe for store skritt ikke sant, og når de feiler så blir de slått tilbake igjen. Så for de som ikke vet hva de vil, så må man inngå et kompromiss som både vi og barnevernet kan godta og er realistiske, fordi det nytter ikke å ta elefantsteg når du bare er klar for å ta musesteg. Det nytter ikke å dra til høyre når du skal til venstre, ikke sant. Veiled oss på de ønskene vi har, nei altså, hvis vi hadde visst hva som var best og hadde hatt ansvaret så hadde det jo ikke vært noen barneverntjeneste. Da hadde vi jo fikset alt selv hjemme (Isabel).

Både Isabel og Sara trakk frem at det ikke nødvendigvis trengte å handle om de store avgjørelsene. De formidlet at det å bestemme fargen på rommet sitt i fosterhjem, velge

fritidsaktiviteter, hva slags skole de ønsker å gå på, bestemme over små mål var vel så viktige.

4.1.2 Hva fører det til at ungdommen får medvirke i egen sak?

For å belyse ungdommens forståelse rundt sammenhengen mellom medvirkning og måloppnåelse av tiltak ytterligere, var det vesentlig å kartlegge deres tanker rundt konsekvenser av å medvirke i egen sak. Samtlige av ungdommene fremhevet medvirkning som noe positivt, og således var de fleste av den oppfatning at barn og unges medvirkning ville få positive konsekvenser i en barnevernssak. Da Nora ble spurt om hva det fører til at ungdom får være med å medvirke, sa hun følgende:

Jeg tror at det fører til at avgjørelser som blir tatt blir bedre for barna, fordi jeg mener at barn er ekspert i eget liv. Så hvis de får lov til å bestemme mye av det som skjer i sitt eget liv, så er det greit for det kan ha veldig mye å si for barna. Når barna får lov til å bestemme.....(pause) da føler du at du har liksom makt i ditt eget liv, at noen ikke tar over ditt liv og skal styre. Det er viktig ting fordi det er jo du som lever det, mens for dem (saksbehandlere i barnevernet) så er det kanskje bare et nummer eller en detalj i arkivet (Nora).

Jens understrekte også at ungdommens medvirkning kan føre til at det blir tatt bedre avgjørelser i barnevernet, og at «avgjørelsene blir mer presis». I følge han ville dette i neste omgang påvirke ungdommens holdning og forhold til barnevernet. Jens mente at «det blir positiv økning og gode erfaringer, sånn at barn og ungdom ikke blir like mye redd for barnevernet». Samtidig kunne barnevernet på denne måten klare å posisjonere seg bedre i forhold til ungdommen, hevdet Jens.

At saksbehandlere involverer ungdommen i større grad i beslutningsprosesser kan, som Jens pekte på styrke relasjonen mellom den enkelte barnevernsarbeider og ungdommen. Sara hadde også fokus på dette, og hun hadde følgende å si om hva det kunne føre til at hun fikk være med å medvirke:

Det fører til at jeg får mer tillitt til min saksbehandler og tar mye mer kontakt, at jeg ikke er redd, kanskje ikke skaper situasjoner fordi jeg vet hvor jeg skal gå til (...) og vet hvem jeg skal snakke med. Det skaper mye mer tryggere omstendigheter for ungdommen. Når ungdommen er i en utrygg situasjon, så vet de at å ja vet du hva

jeg kan ringe saksbehandleren min og jeg kan snakke med henne og det går fint, istedenfor å være redd for at nei, nei hvis jeg snakker med saksbehandleren min så bare flytter hun meg igjen og det vil jeg ikke (Sara).

Ungdommene var av den oppfatning at medvirkning kunne bidra til mindre skepsis og frykt overfor barnevernet og bidra til å forbedre barnevernets generelle omdømme, samt skape en bedre relasjon mellom ungdommen og saksbehandlere. Videre pekte ungdommen også på at involvering av dem i egen barnevernssak kunne føre til at det tatt bedre beslutninger i barnevernet. I den forbindelse ønsker jeg å trekke frem Isabels eksempel om temaet som en avslutning på dette avsnittet.

Hvis vi skulle hatt et hus, for eksempel Big-Brother. Vi skulle hatt 10 personer fra barnevernet og 10 barnevernsbarn, delt opp i to hus, fem personer fra barnevernet og fem barnevernsbarn som skulle vært i det huset i 100 dager. Ungdommene som dere samarbeider med og lar ha brukermedvirkning, de ville oppnå større resultater enn de som ikke ville hatt brukermedvirkning fordi for meg er det så obvious. Vi er i barnevernet, det er oss det handler om ikke sant, så det gjør en stor forskjell å få bli med eller ei (Isabel).

4.2 Hvilke erfaringer har ungdom med medvirkning?

Ungdommene som deltok i undersøkelsen kommer fra ulike deler av landet, men flere av dem hadde forholdsvis tilsvarende erfaringer fra barnevernet når det gjaldt å medvirke. Det var et gjennomgående fenomen at de i liten grad var involvert i barnevernets arbeid, og at de hadde lite kjennskap til planer og mål for tiltakene de mottok. Flere av ungdommene beskrev at de hadde opplevd liten grad av medvirkning, informasjon og involvering ved utarbeiding av mål og tiltaksplaner.

Jeg kommer fra en barneverntjeneste som ikke har brukt noe brukermedvirkning. De har tatt avgjørelser over hode på meg. De har latt være å informere meg om ting. Jeg har ikke hatt stor opplevelse av det, har ikke følt at de inkluderte meg. Jeg har hatt behov for informasjon, behov for en tett oppfølging, at de inkluderte meg i å lage planer da sånn at jeg fikk høre hva slags forventninger de har til meg. Jeg fikk aldri bli med på avgjørelser som har skjedd rundt meg. Jeg skal flytte ut den (...), og det er nå jeg har fått bli med på brukermedvirkning. Nå må jeg jo for jeg skal flytte ikke sant, og da må jeg være med på det (Isabel).

Da ungdommene ble spurt om hvem som bestemte hvilke mål de skal ha og hva slags tiltak de skal motta for å nå oppsatte mål i deres planer, hadde de ulike erfaringer rundt dette. Isabel som har rundt 10 års barnevernserfaring forklarte at barnevernet kun den siste tiden hadde involvert henne i beslutningsprosesser. Dette var i forbindelse med flytting. Før det hadde hun aldri sett, lest eller fått vite noe om sin tiltak- og omsorgsplan. I følge Isabel var det saksbehandlerne som utarbeidet planer for henne, og bestemte også hvilke mål og hvilken hjelp hun skal ha. Jens hadde også lignende erfaringer, og sa at han heller ikke har vært med på å bestemme innholdet i sin plan. På spørsmål om hvem som hadde gjort det, svarte han:

(...) det er saksbehandler og det er sikkert noen lege, skole og sånn, men det er ikke meg. Det er jo jeg som burde sette meg mål, det er jeg som burde fortelle meg selv hva jeg burde gjøre. Det er jeg som burde finne mål og prøve å nå dem selv istedenfor å nå mål andre vil at jeg skal gjøre. Jeg har en plan nå som jeg ikke har fått være med å bestemme i det hele tatt (Jens).

Sara og Nora fortalte også at det var for det meste barnevernet som hadde bestemt innholdet i deres planer. Selv om det var saksbehandlerne i barnevernet som utarbeidet planene uten henne, har Sara i etterkant fått anledning til å kommentere, og komme med forslag til mål hun ønsket skulle innarbeides i planen. Mål som hun var uenig i som hun ikke ville ha med i planene ble det ikke tatt hensyn til. De ble heller ikke fjernet. I motsetning til Sara har Nora fått gjennomslag for sine ønsker, og barneverntjenesten har gått med på å endre delvis eller helt fjerne mål fra tiltaksplanen når hun har vært uenig. Nora understrekte at det ikke alltid har vært slik i den tiden hun har vært i kontakt med barnevernet. Tidligere var det ifølge Nora mye krangel og diskusjoner med barnevernet. Årsaken til at barnevernet lyttet mer til henne nå enn tidligere opplevde hun hadde en sammenheng med nye opplysninger som kom inn i saken hennes.

Som flere av ungdommene hadde Lars også lite kjennskap til innholdet i tiltaksplanen sin. Han påpekte imidlertid at han «har blitt hørt mye, og har egentlig fått alt på gullfat» av barnevernet. Lars fortalte at tiltaksplanen hans baserte antageligvis på hans ønsker, og forklarte det videre på denne måten:

De spør meg om hva jeg trenger. Hvis jeg sier nei jeg har det under kontroll, så sier de ok bare ta kontakt hvis du trenger noe. De er som en støttespiller hvis jeg trenger dem, så det setter jeg stor pris på. Så jeg tar dem i bruk når jeg selv føler behov for det egentlig (Lars).

Informasjonen som fremkom i intervjuene viste at mange av ungdommene heller ikke direkte hadde vært med på å evaluere tiltakene de mottok. Ungdommene oppga ulike grunner til hvorfor de ikke ble tatt med på diskusjoner om tiltak(ene) skulle videreføres, avsluttes eller suppleres med/erstattes av andre tiltak. Jens fortalte at saksbehandleren pleide å komme på hjemmebesøk når han var på skolen for å snakke med fosterfaren, og at saksbehandler og fosterfar evaluerte målene seg imellom uten han. I følge Jens nevnte saksbehandler ingenting om noe plan for tiltak de gangene han var på hjemmebesøk. I stedet pleide de å snakke om «hvordan det går og hva som skjer i livet». I følge Sara har heller ikke hun vært med å evaluere tiltaksplanen. Hun sa at hun trodde at andre betydningsfulle personer i nettverket hennes som fosterforeldrene, støttekontakten og tillitspersonen oppga informasjon om henne til barneverntjenesten. «Hvis min saksbehandler har noe hun lurer på så ringer hun gjerne de (...), og da setter hun gjerne mål ut fra det tenker jeg og sånn har det vel vært opp gjennom tidene». Dette var sammenfallende med Lars sine erfaringer. Han har forklart at barnevernet ikke «stresset» så mye med hans sak, og dersom det var noe saksbehandleren hans lurte på kunne døgnkontakten som hadde ansvaret for han og boligen han bodde i kontaktes for informasjon. Saksbehandleren utarbeidet da en ny plan på bakgrunn av denne informasjonen.

Nora forklarte seg følgende i forhold til evaluering av sin tiltaksplanen:

Jeg har hatt mange andre møter og mange andre ting, men ikke så mye snakk om tiltaksplan. Det er mer sånn noe jeg har fått og må signere på, også sier jeg ifra hvis jeg er uenig. Vi har snakket om hvordan ting går og sånn, sånn mer sånn for å finne ut hvordan jeg står nå, hvor jeg har vært, hvordan ting går og hvordan det har blitt. Jeg vet ikke om saksbehandleren min har valgt å gjøre det på denne måten siden min forrige saksbehandler visste om at jeg ikke var noe særlig glad i tiltaksplanen. Det kan godt hende at hun valgte å spørre sånn og ikke si at det her er for å evaluere målene (Nora).

Nora, som hun opplyste hadde møtt sin saksbehandler mange ganger og under samtalene hadde de for så vidt foretatt en form for evaluering av hennes situasjonen, selv om barnevernet ikke valgte å kalle dette for et evalueringsmøte. Hun hadde fått anledning til å ytre seg og være med å påvirke tiltaksplanen sin. I Isabel sitt tilfelle ble hennes situasjon drøftet på ansvarsgruppemøter som hun deltok på:

Det var jo sånn ansvarsgruppemøter, og når jeg tenker meg om så fikk jeg aldri høre om mål jeg hadde på tiltaksplanen, men på de møtene så kom de med at jeg ikke fikk til det og det. Og da spør jeg de, men ingen har sagt til meg at jeg skal få til det og det, og da sier de til meg at vi har satt dette her som mål. Så de evaluerte målene med meg når jeg ikke klarte å oppnå de og dette gjorde de i plenum med alle instansene som var med. Og så leste de BUP rapporter de hadde skrevet til barnevernet, at jeg ikke hadde fått til det og det, at det tyder på det ene og det andre, men det blir jo vanskelig å evaluere noen mål som jeg ikke kjenner til ikke sant. Har alltid fått høre det når jeg ikke har fått det til det som jeg ikke kjente til (Isabel).

4.2.1 Hvilken betydning opplever ungdom medvirkning har for måloppnåelse (av tiltak)?

Ungdommens erfaringer når det gjaldt utforming av planer og mål for tiltak indikerer at det er barnevernet som foretar kartleggingen av behovet for tiltak. Dette skjer i samarbeid med enten ungdommen og/eller personer som kjenner godt til ungdommen, men undersøkelsen tyder på at det i hovedsak er saksbehandlere som utformer selve tiltaksplanen. Selv om ungdommene oppga at de var lite delaktige i barnevernets arbeid, oppga fire av fem unge at de er tilfreds med den hjelpen de mottok fra barnevernet.

Jeg er veldig fornøyd med barneverntjenesten. Altså barneverntjenesten er litt sånn opp og ned, men jeg er veldig fornøyd med visse mennesker som de har satt på min sak. De er veldig sånn vi er der for å hjelpe deg, så hvis det er noe så tar du kontakt og vi gjør det vi kan for å hjelpe saken din (Lars).

Sara forklarte at livet hennes aldri hadde vært så bra som hun hadde det nå. «Nå har jeg det liksom så best. Så jeg synes at den hjelpen som jeg får nå er kjempe bra». Isabel derimot hadde en annen oppfatning av sin situasjon. «(...) mine behov har liksom ikke finnes i deres (barnevernets) plan hvis du skjønner. Det har vært deres behov og hva de har råd til, og jeg har blitt ball i deres system».

Videre opplyste samtlige av ungdommene, bortsett fra Isabel, at hjelpen de mottok på daværende tidspunkt var i samsvar med deres ønsker. I denne sammenheng er det viktig å påpeke at det ifølge flere av ungdommene ikke alltid hadde vært slik i den tiden de hadde vært i kontakt med barnevernet. Flere av dem opplevde også at de hadde nådd eller var på god vei til å nå mål oppgitt i sine planer, selv om de i mange tilfeller ikke hadde vært med på å utforme mål og valg av tiltak. Da Sara ble spurt om hva hun mente årsakene var til at mål i hennes plan ble nådd/ikke nådd hadde hun følgende å si:

Det er jo litt forskjellig, noen ganger har det vært tiltaksplaner hvor jeg ikke har blitt informert om at jeg har den tiltaksplanen. Da har de på en måte bare satt et mål, men jeg har ikke fått sett det så jeg visste ikke i det hele tatt at det var et mål. Men da er det på en måte andre som gjør slik at jeg klarer å oppnå det målet uten at jeg vet det selv da. (...) Det er vel for det meste barnevernet og saksbehandler som kunne være best til å hjelpet med det målet da, men da er jo da på en måte vi i Forandringsfabrikken har sagt at vi vil ha en tillitsperson. Og heller at den personen kunne ha hjulpet meg, for det er jo den jeg har skapt tillitt til, den har sikkert vært der hele livet. I hvert fall i min situasjon så har tillitspersonen min vært der i hele livet mitt, eller hun har kjent meg siden jeg var to år. Jeg tror hun klarer å få meg opp av senga bedre enn om en ny person kommer inn og prøver å få meg opp (hvis dette hadde vært et mål) (Sara).

Selv om ungdommene oppga at de ikke har fått være med å medvirke i egen sak i den grad de ønsket, hevdet flere av dem at de likevel klarte å oppnå mål beskrevet i sine planer eller var i en prosess hvor de arbeidet for å nå dit. Nora fortalte at hun ikke brydde seg så veldig mye om sin tiltaksplan. Hun sa at det bare var et dokument som barneverntjenesten måtte ha og som ungdommen måtte jobbe opp mot. Samtidig opplyste hun «(...) jeg har mine egne mål som jeg har og jeg jobber etter. I følge Nora var disse målene nesten tilsvarende med mål beskrevet i hennes tiltaksplan, og hun følte at hun klarte å nå disse målene. På spørsmål om hva grunnen var til at hun klarte å oppnå mål formulert i hennes tiltaksplan forklarte hun det slik:

At ingen bestemmer over hodet på meg, at noen ikke overvåker meg, at jeg ikke får nei til ting, at jeg får gjøre sånn som jeg vil på en måte. Også gjør jeg det som er rimelig, så det har aldri vært noe problem at jeg har gjort noe som ikke er greit. At de lar meg bestemme veldig mye selv, at de lar meg på en måte ta styringen over mitt eget liv (Nora).

Nora mente at dersom hennes saksbehandler i barnevernet hadde satt seg ned sammen med henne og hennes fostermor, og utformet en tiltaksplan i felleskap, ville tiltaksplanen være mer treffsikker med tanke på måloppnåelse. Lars ønsket at barnevernet samarbeidet tettere med ungdommen og at de «spiller litt på hverandre» for å bidra til at ungdommene kan nå sine mål. Isabel som har blitt lite involvert av barnevernet i egen sak, mente at dersom hun hadde fått være med å medvirke mer, hadde livet sett annerledes ut for henne:

Hadde jeg fått bli med å bestemme og lagt mål, tror jeg aldri hadde måtte gått gjennom alt det jeg har opplevd. Med hånda på hjerte kan jeg si at barnevernet har vært med på å ødelegge livet mitt, og det er veldig synd å si det. Men hadde jeg fått lov til å være en av de heldige barna som fikk bli med å bestemme, så hadde jeg nok vært en helt annen plass. Jeg hadde nok ikke sittet med disse erfaringene jeg har, men jeg hadde nok hatt det en del bedre (Isabel).

Hovedbudskapet i ungdommens fortellinger var at jo mer de fikk være med å medvirke i valg av tiltak og hjelp, desto større var sannsynligheten for at de ville klare å oppnå mål beskrevet i sine planer. I de tilfellene ungdommene ikke hadde fått være med å medvirke i prosessen i utarbeidelse av mål og plan, samt hva slags hjelp de skulle få for å nå dit, fortelta likevel flere av dem at de klarte å oppnå mål. Dette skjedde imidlertid bare hvis de opplevde at hjelpen de fikk fra barnevernet var i samsvar med deres behov og ønsker.

4.3 Oppsummering

Målet med undersøkelsen har vært å studere ungdommens erfaringer med og forståelse av sammenhengen mellom medvirkning og måloppnåelse av tiltak i barnevernet. Medvirkning for ungdom handler om å bli hørt på sine synspunkter og informert om hvilke muligheter de har. De ønsker også å være med i beslutningsprosesser. Hvis ikke mener de at medvirkning er et begrep uten reelt innhold. Ungdommene innser at de ikke alltid kan bestemme i alle saker, som for eksempel i saker som omhandler rus, vold etc. men de mener at det barn formidler bør vektlegges og at beslutninger bør bygge på barn og unges ønsker og behov. De understreker også at barn og unge må få en forklaring av barnevernet når de ikke for gjennomslag for sine ønsker.

Mange opplever at barnevernet gir for lite informasjon, og de mangler kjennskap til planer i egen sak. Ungdommene forteller at de generelt er lite involvert i barnevernets arbeid, og de etterlyser mer informasjon og tettere samarbeid ved utforming av mål og valg av tiltak. Det er i hovedsak barnevernet som utarbeider planene på bakgrunn av blant annet treff med ungdommen, samt innhentede opplysninger fra ulike personer og instanser som ungdommen jevnlig er i kontakt med. Ved at barnevernet «slipper ungdommen mer til» i sitt arbeid, vil ifølge ungdommen redusere frykten for barnevernet og at det skapes mer tillit til tjenesten. Ungdommene er også av den oppfatning at det tas bedre avgjørelser når barn og unge får delta i beslutningsprosesser som berører dem.

Ungdommene i undersøkelsen understreker betydningen av at de får medvirke og at de involveres for at de skal kunne oppnå målene oppført i sine planer. De forklarer dette med at de selv vet best hvordan de har det, og hva de er i stand til å oppnå. Dessuten får de mer lyst og motivasjon til å oppnå mål hvis de blir inkludert i prosessen med utforme mål og valg av tiltak. Samtidig viser undersøkelsen at ungdom klarer å oppnå mål eller er på god vei til å oppnå mål beskrevet i sine planer selv om de i utgangspunktet hadde lite eller ingen kjennskap til hvilke mål de hadde.

5 Drøfting av funn

Hovedanliggende med undersøkelsen er å kartlegge nærmere ungdommens oppfatninger av sammenheng mellom medvirkning og måloppnåelse av tiltak de skal motta fra barnevernet. Hittil i undersøkelsen har jeg gjort rede for teorigrunnlaget og relevant forskning om barn og unges medvirkning i barnevernet, samt presentert funn. I det følgende vil jeg drøfte ungdommens erfaringer i lys av tidligere forskning og teori. Dette kapitlet er todelt, hvor i første del drøftes betydning av ungdommens medvirkning i barnevernet i forhold til hjelpen de mottar og oppnåelse av mål. I andre del ses ungdommens fortellinger og budskap i sammenhengen med teorien om selvbestemmelse (SDT). Det dialektiske forholdet mellom det vekstorienterte mennesket og den sosiale konteksten står sentralt i SDT (Deci & Ryan, 2002). SDT har mange aspekter, og legger vekt på hvordan omgivelsene kan bidra til utvikling og vekst hos individet ved å tilfredsstille dets fundamentale behov. I dette prosjektet er det unges relasjon til barneverntjenesten som står i sentrum. Her vil jeg drøfte hvordan barnevernsansatte kan arbeide for å støtte muligheten til positiv psykologisk vekst, engasjement og måloppnåelse hos ungdommen gjennom tilfredsstillelse av unges grunnleggende behov.

5.1 Ungdommens forståelse av medvirkning

I den etter hvert voksende litteratur om brukerrollen er medvirkning et betydningsfullt begrep (Shier 2001, Humerfelt 2005). Selv om barns rett til medvirkning står høyt på den politiske dagsorden i Norge, og det er stor enighet og oppslutning om å styrke barnets selvstendige rettigheter, tematiserer Gording Stang (2007:71) at det ofte er uenighet i spørsmålet om hvilke områder barns rettigheter konkret skal omfatte, hva rettighetene innebærer og hvordan de skal utøves og overvåkes. I de to neste underkapitlene blir disse spørsmålene nærmere utdypet med utgangspunkt i ungdommens perspektiv. For å illustrere og tydeliggjøre poeng anvendes det noen direkte sitater fra intervju med ungdommen i disse underkapitlene.

5.1.1 Å bli informert, sett og hørt – reell medvirkning eller medvirkning «på liksom»?

En forutsetning for å realisere barn og unges rett til deltakelse er at de er i stand til, og også gis anledning til å danne egne meninger om saksforholdet som skal drøftes (Strandbu 2011). Ungdommene som deltok i denne undersøkelsen ble blant annet bedt om å ta stilling til hva

de legger i det å medvirke, og deres egen innflytelse på beslutninger som handler om dem selv. Som nevnt pekte flere av ungdommene på at det å bli informert var en forutsetning for å medvirke. Det å få informasjon om egen sak ga ifølge flere av ungdommene en følelse av trygghet, og de var også på denne måten bedre rustet til å medvirke. Som en ungdom sa:

Når det handler om barn og unge, og det er voksne mennesker som tar avgjørelser for et barn eller ungdom så blir barn og ungdommen veldig utrygg ikke sant. Informasjon skaper trygghet uansett hvor gammel en er. Og jeg fikk aldri den informasjonen så jeg hadde ikke den tryggheten (Isabel).

Informasjon er altså trygghetsskapende, og barn og unge behøver informasjon for å kunne danne egne tanker og meninger. Det kan imidlertid diskuteres om det å motta informasjon kan omtales som en form for medvirkning, ettersom ungdom er tildelt en passiv rolle (Thrana 2008:83). Medvirkning handler tvert om at brukere av tjenester skal være aktive (ibid). For at unge skal ha mulighet til å delta og påvirke i beslutningsprosesser ved å presentere egne ideer og synspunkter er de i behov av å få informasjon gjennom hele barnevernsprosessen (Strandbu 2011:110). Både loven og tilhørende forskrifter understreker barnas rett til å bli informert, til å uttale seg, og at grad av dets medvirkning skal øke med alder, modenhet og erfaring, jf. bvl. § 6-3. Flere av ungdommene som deltok i undersøkelsen opplevde at de var lite informert i egen sak, og oppfattet at deres saksbehandlere holdt tilbake opplysninger og var gjerrige på informasjon. På mange måter er funnene fra denne undersøkelsen i stor grad sammenfallende med allerede eksisterende forskning (Koch og Koch 1995, Egelund og Hestbæk 2003, Seim 2007, Skauge 2010, Christiansen 2012, Vis, Holtan og Thomas 2012, Bijleveld, Dedding og Bunders-Aelen 2013, Jensen 2014).

«Bruk oss for det er vi som er i rampelyset, det er oss det handler om. Det er ikke instansene rundt oss, det er vi» formidlet Isabel. Isabel har et viktig poeng; at ungdommen er hovedpersonen i eget liv og kan gi avgjørende informasjon. God informasjon fra ungdom er sentralt for å få en realistisk oppfatning av situasjonen (Seim 2007). Ungdommen, som sakens eier og midtpunkt, skal derfor gis rett til å ta del i saken, ved å bli sett, hørt og møtt (Gording Stang 2007:105). Å få legge frem sine synspunkter, og bli hørt var også noe ungdommene i undersøkelsen forbandt med medvirkning. Flere mente at jo bedre saksbehandleren i barneverntjenesten kjente til ungdommens egne opplevelser, ønsker og

behov, jo bedre beslutninger og hjelpetiltak kunne vedkommende være med å fatte. Av den grunn er det vesentlig å ha fokus på dialog, være lyttende og spørre etter ungdommens syn på saken i alle faser av barnevernssaken for at riktig tiltak kan iverksettes. Ungdom må synes i saken, og det må i utgangspunktet tenkes ut fra dem og deres behov. Med deltakelsesstigemetaforen (Hart 1992) som analytisk bakteppe er det imidlertid grunnlag for å tro at dette er medvirkning på lavere nivå, såkalt kvasimedvirkning eller symbolsk deltakelse (NOU 2011). Ungdommen blir informert og konsultert, men det er ingen garanti for at deres ideer, ønsker og holdninger følges opp og blir tatt med i beslutningsprosesser av de voksne. Poenget i den forbindelse er at symbolsk deltakelse ikke er myndiggjørende. Tvert imot kan det å bli involvert på liksom eller bli brukt som dekorasjon føre til resignasjon, en følelse av at det ikke nytter å delta (ibid:2011). For at ungdommen skal kunne ha reell medvirkning må de vite hvilke muligheter som faktisk finnes, samt hva slags hjelp de kan få. Samtidig peker Slettebø og Seim (2007) på at medvirkning må innebære at ungdommen har anledning til aktiv deltakelse, og at de har makt og innflytelse til å påvirke resultatet av sin egen sak. Én ungdom sa det slik «Jeg synes at det veldig viktig at det ikke bare handler om at barn får informasjon og at de får si sin mening, men at de faktisk får lov til å bestemme i sitt eget liv» (Nora). For Jens handlet medvirkning om: «Det å få være med og si sin mening, og når det blir tatt avgjørelser så tas de avgjørelsene på grunnlag av min mening også, sånn at det ikke blir bare prat (...)». Man kan enes om at rett til å bli informert, rett til å bli hørt og rett til å uttrykke sitt synspunkt er viktige forutsetninger for medvirkning. Dette kan som nevnt ikke betegnes som medvirkning dersom ungdommen ikke har reell innflytelse. Slettebø og Seim (2007) understreker at brukermedvirkning må bety at ungdom deltar og har innflytelse i alle faser i egne barnevernsprosesser. Ellers er medvirkning bare et begrep uten innhold, og ungdommens deltakelse er bare på liksom (skinndeltakelse), hvor det egentlig er voksne som fremmer sine egne interesser kamouflert i å være ungdomsorientert. Deltakelse er med andre ord mer enn å si sin mening og bli konsultert i bestemte beslutningssituasjoner. Ungdommene i undersøkelsen presiserer at når de uttrykker sine tanker og erfaringer, ønsker de også gjerne se at det fører til endringer i samsvar med deres meninger. I følge ungdommene trenger det ikke alltid å være de store endringene, også små forandringer kan være betydningsfulle. Som Isabel sa «Det trenger ikke å være store ting, kan bare være sånne småting».

5.1.2 Medbestemmelse og beslutningsmyndighet – vil det gjøre barnevernstiltakene mer treffsikre?

Det er pekt på at barnekonvensjonen angir viktige føringer for nasjonalstater i å sikre gode utviklingsmuligheter og levekår for barn og unge. FNs barnekonvensjon artikkel 12, sett i lys av Harts (1992) stigemetafor for barn og unges deltakelse, går dog ikke lenger enn til å fastslå at barn og unge skal konsulteres (trinn fem) og at deres meninger skal vektlegges i samsvar med alder og modenhet. Harts (ibid) modell stopper som sagt ikke der, tvert imot understreker han at det ikke er noe i veien med å støtte barn og unge til å nå de øverste trinnene på stigen, som handler om medbestemmelse og beslutningsmyndighet. Hart (ibid) mener at dette er viktig med tanke på medborgerskap og demokratiutvikling. I følge Hart (ibid) er det urealistisk å forvente at barn og unge plutselig skal bli ansvarsfulle, deltakende voksne medborgere i en alder av 16, 18 eller 21 år uten å ha gjort seg nødvendige erfaringer på dette området. «An understanding of democratic participation and the confidence and competence to participate can only be acquired gradually through practice; it cannot be taught as an abstraction» (ibid:5). En av ungdommene hadde et godt eksempel på hvorfor det var viktig ta del i avgjørelser som berører en selv:

Når man er 18 år og skal ut av barnevernet eller har ettervern, og det ikke er like mye sånne folk som bestemmer rundt deg, så skal man liksom ta egne selvstendige valg. Og da er det lettere å ta egne selvstendige valg når du ikke er vant til at andre tar valg for deg, og du vokser mye mer på det. Kanskje du tenker; jeg husker den gangen da jeg fikk lov til å bestemme og jeg klarte det, jeg klarte å ta et ordentlig valg liksom! Fordi jeg ofte har opplevd med folk jeg kjenner som har vært i barnevernet hatt mye sånn at folk har bestemt rundt dem og det har vært vanskelig når du skal ut i voksenlivet, for det må være sånn jevn overgang til å bli voksen sånn at det ikke blir for stort sprik, da tar man kanskje ikke like gode valg, fordi man ikke er vant til å ta egne valg liksom (Nora).

I følge Nora er det vesentlig at barn og unge i kontakt med barnevernet virker med i egen sak. Når unge får delta, gis de samtidig et ansvar og vil være mer engasjerte i å oppnå mål beskrevet i sine planer. Deltakelsesordningen må således være i samsvar med det unge er klare til å ta (NOU 2011). I forlengelse av dette viser undersøkelser knyttet til barn og unges medvirkning at barn og unge både ønsker og vil gjerne delta i beslutningsprosesser som berører dem (Seim 2007, Thrana 2008, NOU 2011:20, Jensen 2014). Gjennom sin undersøkelse fant for eksempel Jensen (2014) blant annet ut at:

Stort sett alle barn og unge (...) pointerer, at indflydelse på beslutningerne er vigtige samtidig med, at det forudsætter, at man som barn eller ung bliver lyttet til, hørt og taget alvorligt. Inddragelse både i form af hjælp til at forstå deres situation, til at blive hørt og få mulighed for indflydelse på egen livssituation har stor betydning for disse barn og unge (ibid:174).

Dette er også gjennomgående i denne undersøkelsen. Ungdommen understreker viktigheten av å få innflytelse på beslutninger som omhandler dem, samtidig som flere presiserer at det å medvirke ikke nødvendigvis betyr at deres ønsker bestandig følges. Mange av dem er klar over at barneverntjenesten noen ganger må ta avgjørelser på vegne av unge og barn, og sette i verk tiltak i den hensikt å gjøre deres tilværelse bedre. Som Lars sa:

Vi er jo i barnevernet fordi livet ikke er som det skal (...). Barnevernet er jo til for å hjelpe deg, så de vil jo det som er best for deg og selvfølgelig vil du jo også det som er best for deg selv, men det er ikke alltid, man klarer å se det helt selv. Det varierer veldig fra sak til sak. Man må altså se an situasjonen, se an saken det gjelder men komme til en fornuftig konklusjon (...). Altså begge parter er åpen på å finne en best mulig løsning, så hvis da ungdommen kommer med et forslag som ikke funker, og barnevernet kommer med et forslag og ungdommen ikke er enig i det, så møt hverandre på midten.

I sin undersøkelse framhever Thrana (2008) dobbeltheten i det at unge får bestemme selv. Ungdommen ønsker å bestemme selv, men det kan også ha en bakside. Det behøver ikke nødvendigvis alltid føre til et godt resultat. Unge mangler ofte fullt utviklede selvbestemmelsesevner, modenhet og erfaring, og dette kan begrense hvor mye de kan medvirke og på hvilken måte (Koch og Koch 1995). Lars viser at han har innsikt i at han ikke alltid er i stand til å gjøre gode vurderinger på vegne av seg selv, og har derfor tillitt til at barnevernet vet hva som er det beste for ham, og for andre barn og unge i lignende situasjoner. I likhet med Lars formidler likevel flere av ungdommene at de har en god forståelse av egen situasjon og hjelpebehov, og de har også synspunkter og meninger til å definere sitt eget beste. Ungdommen fremhever at saksbehandlere i barnevernet bør «gå litt siden av paragrafer og lover» (Jens), og heller ta utgangspunkt i deres ønsker, verdier og interesser, og slippe dem litt mer til. Det går frem av datamaterialet at ungdommen ønsker å engasjere seg i et konstruktivt samarbeid og dialog med barneverntjenesten i forhold til viktige beslutninger i egen sak, og ta avgjørelser sammen med de voksne. Selv om unge kan fortone seg underlige bør tilsatte i barneverntjenesten likevel være lydhør for deres

meninger og ha respekt for dem, fordi det kan gjøre en vesensforskjell med tanke på måloppnåelse av tiltak. Ved å tydeliggjøre unges stemme og perspektiv og åpne for medvirkning i praksis kan barnevernet skape rom for reelt samarbeid rundt målbeskrivelse og veien som leder fram til målet. På denne måten får unge innflytelse i egen sak, samtidig som tilsatte i barnevernet benytter sin faglighet (Skauli 2007).

Unge som deltok i undersøkelsen er av den oppfatning at det å gi unge (og barn) i barnevernet mer innflytelse vil bidra til å gjøre barnevernstiltakene mer treffsikre og nyttige. Begrunnelsene for at unge skal delta er, som pekt på, blant annet knyttet til at unge har kunnskaper og kompetanse på eget liv. «By taking children`s views, wishes and expectations into account, interventions might be more responsive and therefore more effective» (Bijleveld m.fl. 2013:1). Gallagher m.fl. (2012:83) peker også på at «Effective participation is implicated in improved outcomes for clients». Ungdom er viktige samarbeidspartnere i saken for at barnevernet skal forstå deres situasjon godt nok og deretter sette i verk nyttige hjelpetiltak (Egelund og Hestbæk 2003). Manglende involvering av unge skaper et demokratisk underskudd i forhold til de lovpålagte føringene om medvirkning, samt at det antas også at det skaper en dårligere kvalitet på saksbehandlingen (ibid:286). Seim (2008:88) antar også at det blir bedre barnevern dersom barn og unge involveres og deltar i beslutninger som angår dem. I følge Skauli (2007) har brukere ressurser og muligheter for endring når det gis rom for å ta dem i bruk. Det er derfor viktig å ha fokus på hvordan ungdom selv kan bidra til å skape ønsket endring og oppnå mål.

På en annen side går det frem i undersøkelsen at selv om ungdommen har lite kontakt med sine saksbehandlere i barnevernet, og deltar i mindre grad i prosessen med å utforme mål og valg av tiltak, oppgir samtlige av ungdommene bortsett fra en at de oppnår eller er på god vei til å oppnå oppsatte mål i deres aktuelle planer. Flesteparten av dem opplyser også at de er svært fornøyde og tilfredse med hjelpen de mottar fra barnevernet. Dette står sterkt i kontrast til ungdommens tanker om viktigheten av medvirkning for å oppnå mål. Alle ungdommene som deltok i denne undersøkelsen var som nevnt av den oppfatning at jo mer de fikk bestemme valg av mål og tiltak, desto større mente de sannsynligheten var for å oppnå mål. Ut fra ungdommens erfaringer tyder imidlertid undersøkelsen på at saksbehandlerne deres i barnevernet jobber i større grad rundt dem og ikke sammen med

dem. Hva kan årsakene være til at unge flest klarer å oppnå mål selv om de mer eller mindre opptrer som tilskuere i egne barnevernsprosesser, framfor aktive og medvirkende aktører?

En mulig forklaring kan være at barneverntjenesten samarbeider tett med personer som står ungdommen nær, og innhenter viktige opplysninger for å få en realistisk oppfatning av ungdommens situasjonen og deretter formulerer mål og utarbeider planer for dem. Disse sentrale personene kan være foreldre, støttekontakter, døgntakter, tillitspersoner, samt andre samarbeidspartnere som BUP, skole og lignende. Jeg vil gi et par eksempler som viser hvordan barneverntjenesten ifølge ungdommene får tak i opplysninger vedrørende dem for å utforme en plan for videre samarbeid:

Den nye tiltaksplanen som jeg har nå har fostermor og BUP pressa veldig mye på (...), fostermor er veldig sånn som taler min sak. Hun er min representant, og det har jeg sagt at jeg gjerne vil at hun skal være for hun kjenner meg like godt som jeg kjenner meg selv. Og vi tenker veldig likt. Vi er ganske like så det funker veldig godt. Siden mine biologiske foreldre samtykket til at jeg ble frivillig plassert deltar de også i mine ansvarsgruppemøter, men det gjør ikke jeg. I stedet for meg er det fostermor og BUP som deltar, og de taler min sak. De er liksom sånn representanter for meg der (Nora).

En annen ungdom hadde følgende erfaringer:

Nei, altså jeg har ikke så mye kontakt med barnevernet. Aldri hatt spesielt kontakt. Jeg har jo han som har ansvaret for meg i leiligheten, hvis det er noe så kan jeg snakke med han også tar han det videre. Han blir på en måte mellommann, så slipper jeg mas og styr med alle møter og sånn. Det går ikke så mye via meg lenger direkte til barneverntjenesten, men det er altså døgntakten min som fikser ting og det er jævla deilig (Lars).

Ut fra ungdommens fortellinger kan det være slik at utforming av planer i hovedsak baseres på deres behov og ønsker som blir formidlet via en tredjeperson. Barn og unges mulighet for deltakelse sikres gjennom samhandling med ulike voksenaktører (Strandbu 2011). Slik sett kan det sies at ungdommen fortsatt tar del i egne barnevernsprosesser, selv om de ikke alltid nødvendigvis sitter ansikt til ansikt med sin saksbehandler under denne prosessen.

Ungdommene uttrykker altså at de medvirker indirekte i sin sak, og flere gir oppgir at de er fornøyd med denne formen å gjøre det på. Det viktigste for ungdommen er at barnevernet

tar deres synspunkter på alvor, og så langt det lar seg gjøre iverksetter tiltak i samsvar med deres ønsker.

5.1.3 Oppsummering

Så langt i dette kapitlet har jeg anvendt Harts (1992) stigemetafor for barn og unges deltakelse for å drøfte begrepet medvirkning, og hvorfor det er vesentlig å involvere unge i egne barnevernsprosesser. Gjennom unges fortellinger kan man se at det er et stort spenn i medvirkningsprosessen, alt fra det å bli informert og å bli hørt til å være deltakende i beslutninger. Viktigheten av å bli informert, få sagt sin mening og å bli lyttet til blir tydeliggjort av flere av ungdommene. Ungdommene ønsker at deres synspunkter skal bli tatt på alvor og bli vurdert som seriøse innspill av barnevernet når det tas avgjørelser som angår dem. Et argument for det er at ungdom innehar unik kompetanse og innsikt på eget liv, og det er viktig at barnevernet legger til rette for at unge får formidlet sitt synspunkt og får brukt sine ressurser. Samtidig er det fremhevet at brukermedvirkning også handler om en mer aktiv involvering av ungdom gjennom hele barnevernsprosessen, det vil si fra og med planleggingsfasen til evaluering av tiltak og mål. Dette fordi både tidligere forskning og datagrunnlaget i denne undersøkelsen indikerer at reell brukermedvirkning er vesentlig i arbeidet med å finne «riktig» tiltak og måloppnåelse i forhold til det. Ungdommene formidler at når de får lov til å være med å bestemme, gjør at de opplever mer ansvar for avgjørelser som er tatt og målene som er satt for dem. At ungdom deler beslutninger med de voksne virker også positivt på unges mestringsfølelse, og de opplever seg som mindre hjelpeløse. I denne sammenheng er det også viktig å nevne at medvirkning ikke bare handler om at unge skal bestemme selv i alle avgjørelser. Samtlige ungdommene gir uttrykk for at barnevernet i noen tilfeller må ta avgjørelser på tvers av deres tanker og ønsker, og når det gjøres ønsker de å bli orientert om barnevernets begrunnelser for det, samt få en mulighet til å si sin mening om saken.

På bakgrunn av ungdommens erfaringer virker det som at medvirkning kan gå via andre voksenpersoner. Selv om de ikke medvirker mye sammen med saksbehandler, bidrar barnets/ungdommens fosterforeldre, støttekontakt, tillitsperson, behandler osv. til å realisere deres deltakelse i beslutningsprosesser. Det kan sies at unge medvirker ikke alene, men alltid sammen med andre.

5.2 Hvordan kan selvbestemmelsesteorien bidra til at tiltak i barnevernet kan bli mer treffsikkert med tanke på målutvikling?

Innen teori om selvbestemmelse er vår sterkeste motivator og indre drivkraft jaget etter å tilfredsstillere behovene for autonomi, kompetanse og tilhørighet, og søken etter vekst og personlig utvikling (Ibid:2002, Manger og Wormnes 2015). Teorien fremhever at jo mer mennesket føler seg kompetent, autonom og tilknyttet andre i et sosialt miljø, desto mer indre motivert vil det være. Disse behovene hevdes å være universelle for alle mennesker (Deci og Ryan 2002:22), og dette gjelder også ungdom som er i kontakt med barnevernet. Basert på antakelsen om at dekning av behovene er vesentlig for å oppnå positiv psykologisk utvikling, kan det også antas at tilfredsstillelse av disse behovene også regulerer prosessen i søken etter å lykkes med å oppnå mål. Unge utvikler seg gjennom aktivt samspill med og fortolkning av sitt sosiale miljø (Koch og Koch 1995, Deci og Ryan 2002). SDT legger vekt på hvordan individets sosiale omgivelser kan virke støttende eller hemmende på dets medfødte tendens til aktiv deltagelse og utvikling (Deci og Ryan 2002). Som jeg tidligere har vært inne på begrenses unges omgivelse i denne undersøkelsen til å omfatte kontakten med barnevernet. Tilsatte i barnevernet bør være lydhøre og sensitive overfor signalene ungdommen sender ut, og hjelpe dem i denne utviklingsprosessen. Å hindre et slikt aktivt samhandling som lærer unge at de selv kan ha innflytelse på sine omgivelser, er å frata dem vesentlige utviklingsmuligheter (Koch og Koch 1995). Når ansatte i barneverntjenesten derimot støtter unges behov for å tilfredsstillere disse tre behovene vil ungdom muligens bli enda større indre motivert til å følge opp tiltak og yte enda større innsats for å nå sine mål. SDT «...suggest that there will be a positive relation between goal attainment and well-being only for those goals that satisfy basic psychological needs» (Deci og Ryan 2002:23).

I de kommende underkapitlene vil jeg drøfte nærmere hvordan ungdommens behov for tilfredsstillelse av autonomi, kompetanse og tilhørighet kan virke inn på tiltak de mottar fra barnevernet, samt hvordan dette påvirker arbeidet med oppnåelse av mål. I følge Koch og Koch (1995) er medvirkning og samspill nærstående begreper. Gjennom medvirkning gis ungdom mulighet for utvikling (ibid). Jeg ønsker å se på hvordan ansatte i barnevernet gjennom samhandling med ungdommen kan bidra til aktualisering av ungdommens potensialer, og øke de unges indre motivasjon til å lykkes med å oppnå sine mål formulert i planene deres.

5.2.1 Behovet for autonomi – «de er veldig flinke til å la meg bestemme sånn som jeg vil ha det, og da funker det veldig bra»

Av de tre grunnleggende behovene hos et individ legger Deci og Ryan (2000b) mest vekt på behovet for autonomi. De viser til ulike studier gjort på skoler og i arbeidslivet om indre motivasjon og selvbestemmelse, og understreker at støtte av autonome handlinger fremfor kontroll bidrar til mer positive resultater, høyere indre motivasjon, økt tilfredshet og trivsel (ibid:234). Det å utøve selvbestemmelse kan være vesentlig for den enkeltes selvrespekt og selvutvikling, mennesker flest opplever en moralsk rett til å selv avgjøre hva slags liv man ønsker å leve (NOU 2011). Å ta fra noen muligheten til å øve styring og innflytelse på viktige livsområder kan medføre krenkelse av den personlige integritet og selvrespekt, og kan videre lede til avmakt (ibid). Som en ungdom poengterte:

Hvis du ikke skal få lov til å bestemme i din egen sak i ditt eget liv så har du ikke kontroll på livet ditt lenger, har du det? (...) Jeg har alltid vært sånn at jeg skal bestemme selv uansett hvordan de greiene blir, fordi det er mitt liv. Jeg personlig føler jeg at jeg har vært med å medvirke i min sak og det har hjulpet meg veldig mye i forhold til at jeg er mer positivt engasjert i de tiltakene som skal utføres fordi jeg har fått være med å bestemme det da. Så jeg føler selv at ja ok dette må jeg faktisk jobbe med og det kommer fra meg, at ingen andre skal sitte å fortelle meg (Lars).

At Lars, slik det går frem er med å påvirker sin sak og opplever seg selv som kilden til beslutninger som angår han, styrker i tråd med det teorien om selvbestemmelse anfører, hans indre motivasjon til å følge opp tiltak og jobbe mot mål (Deci og Ryan 2002). Hauge og Wormnes (2014) peker på at når individet kan formulere egne mål og at det selv bestemmer innsats og er i stand til å oppnå målene, vil dette bidra til gjøre individet tryggere, åpnere og mer kreativ. I motsetning til Lars har Isabel ikke hatt denne autonome følelsen i samhandling med voksenpersoner i barnevernet. Ifølge Isabel var det i hovedsak hennes saksbehandlere som bestemte hvilke tiltak hun skulle få, og de bestemte også over målene. Som Isabel beskrev «... de (saksbehandlere) kommer med det ene og det andre og det tredje målet (...) jeg mister motivasjonen, jeg blir forvirra og føler meg utrygg». I den tiden Isabel har vært i kontakt med barnevernet har hun bodd i over 14 ulike foster- og beredskapshjem samt institusjoner. Hun har opplevd å bli overkjørt av barnevernet i forhold til både små og store beslutninger som gjelder henne, og hun føler at barneverntjenesten ikke har tatt hensyn til hennes behov. Isabel antar at dersom barneverntjenesten hadde involvert henne i

beslutninger som angår henne, samt gitt henne mer innflytelse og kontroll over eget liv så ville hun hatt det en del bedre enn det hun har i dag.

Isabels erfaringer sier noe om hvor vesentlig selvbestemmelse er med tanke på livskvalitet, utvikling og indre motivasjon for å nå mål. Deci (1995:70) framhever også at «autonomy fuels growth and health because it allows people to experience themselves as themselves, as the initiators of their own actions». Samtidig er det viktig å klargjøre at det å være selvbestemt og autonom ikke er det samme som å være rigid uavhengig av andre (Deci og Ryan 2002, Manger og Wormnes 2015). I likhet med Isabel, understreket samtlige av ungdommene betydningen av samarbeid og dialog med barneverntjenesten. Det er i dialog med andre at man kan bli bevisst på sine feil og forandre seg fordi dette oppleves mer riktig (Manger og Wormnes 2015). Som Isabel sa: «Hadde de (saksbehandlere) bare støttet og veiledet meg, så hadde det vært annerledes for meg å oppnå de målene». Sett i lys av SDT forstås autonomi som at saksbehandlerens kunnskap, synspunkter og innflytelse er integrert i ungdommens egen atferd. Ungdom opplever med andre ord saksbehandleren som en del av seg selv som de må ta med i den helhetlige forståelsen som danner fundamentet for deres valg og handlinger (ibid).

For å illustrere viktigheten av selvbestemmelse rundt egen livssituasjon vil jeg gjengi noe av Nora sine erfaringer rundt dette. Da Nora bodde hjemme hos sin familie ble hun utsatt for fysisk vold og overgrep av et familiemedlem. I følge Nora opplevde hun å bli kontrollert og overvåket, og fikk heller ikke ta selvstendige valg. Dette medførte til at Nora ble fysisk og psykisk dårlig, og hun kunne til slutt ikke være boende hos sin familie lenger. De siste et og et halvt årene har Nora bodd i fosterhjem, med samtykke fra sine foreldre. Da Nora flyttet i fosterhjem, hadde barneverntjenesten som mål for henne at hun skulle få en bedre relasjon og kontakt med sin biologiske familie og på sikt bli tilbakeført. Dette var Nora uenig i, og fikk omsider endret mål i sin plan. Hovedmål i Noras nåværende plan handler blant annet om at hun skal «bli frisk og klare å leve med den bagasjen» hun har. Nora hadde følgende tanker rundt egen livssituasjon:

Det med å bli frisk og kunne leve med det som jeg har opplevd tar veldig mange år, men jeg har hatt en ekstrem forbedring, på ekstrem kort tid. Det er nesten sånn at

psykologen min liksom tenker sånn wow at det går an. Fordi det er mange som har blitt sjokkert over hvor mye bedre jeg har blitt, hvert fall folk som har sett hvordan jeg var for seks måneder siden og nå. De ser at det ikke er samme person en gang, det er helt forskjellig. Så jeg har hatt en enorm forbedring på veldig kort tid (Nora).

Selv om Nora ikke har lagd sin aktuelle plan sammen med sin saksbehandler, gir hun uttrykk for at den i stor grad er i samsvar med hennes ønsker og som forklart ovenfor er hun på god vei til å oppnå hovedmålet sitt. Nora ser denne måloppnåelsen i sammenheng med at hun får god hjelp ved BUP, og ikke minst fordi hun har en forståelsesfull fostermor som hun stort sett er enig med. Hun utdypet det videre slik:

Aller meste av hjelp jeg får er egentlig bare av BUP, skole og fostermor. Det har ikke så mye å gjøre med barnevernet egentlig. Men de er veldig flinke til å la meg bestemme sånn som jeg vil ha det og da funker det veldig bra. Og de andre instansene har skjønt av erfaring at det blir best hvis jeg får bestemme mest, og de har veldig stor tillitt til meg (...). De (behandler ved BUP og fostermor) lar meg ta selvstendige valg, de har gitt meg ting jeg har manglet hele oppveksten som varme og kjærlighet, og at jeg får bestemme selv over mitt liv, at jeg får leve fritt. At ingen bestemmer over hodet på meg, at ikke noen overvåker meg, at jeg ikke får nei til ting, at jeg får gjøre sånn som jeg vil på en måte. Også gjør jeg det som er rimelig, så det har aldri vært noe problem at jeg har gjort noe som ikke har vært greit. At de lar meg bestemme veldig mye selv, at de lar meg ta på en måte vet ikke (pause) ta styringen over mitt eget liv. Det har jeg ikke hatt før (Nora).

Ut fra ungdommens fortellinger kan det sammenfattes med at selvbestemmelse er en særdeles viktig motivator for unge i forhold til å følge opp tiltak og være engasjert i mål. Samtidig har vi også sett at ungdom klarer å oppnå sine mål eller er på god vei til å oppnå dem, selv i de tilfeller der de ikke har vært involvert i arbeidet med definering av mål og midler. Som forklart tidligere kan en grunn være at barneverntjenesten innhenter informasjon om ungdommens livssituasjon, hjelpebehov, ønsker og meninger fra personer som kjenner ungdommen godt, og formulerer mål deretter. Ungdommen medvirker i sin sak gjennom andre. En annen forklaring til denne måloppnåelsen kan være bundet i målene i seg selv. Ut fra ungdommens fortellinger handler målene i stor grad om å forberede og støtte ungdommen til en selvstendig voksentilværelse. Dette er normative mål som ikke bare gjelder for unge i kontakt med barnevernet, men unge generelt. Her er noen eksempler på mål som ungdommene i denne undersøkelsen har:

- «At jeg skal bli flinkere med å holde økonomien og klare å sette opp et budsjett alene som holder ut hele måneden, også er det jo å fullføre samfunnsfag» (Jens).
- «De hjelper meg med å vokse opp da kan du si. Målet er å flytte ut og bli selvstendig. Så de må forberede meg på alt som kan skje» (Lars).
- «Jeg skal vel bli bedre på å klare meg selv, bli voksen. Jeg er ikke 18 år enda, men de jobber mot at jeg skal klare å bo for meg selv og holde økonomien oppe da budsjettmessig. (...) De jobber vel mest mot at jeg skal klare å ha frihet under ansvar» (Sara).

Ungdommene oppgir at disse målene samsvarer i stor grad med deres synspunkter, verdier og ønsker. Når disse målene fra barneverntjenesten passer helt inn i ungdommens interesser og selvoppfatning, kan det antas at ungdommene opplever at de fortsatt beholder denne autonome følelsen av å selv bestemme. Dette er altså den prosessen der ungdommen identifiserer seg med målene, og fullstendig aksepterer det som sitt eget som om målene skulle ha vært utledet fra dem (Deci og Ryan 2000b). Deci og Ryan (ibid:236) poengterer i denne sammenheng at «regulations based on identifications, because the self has endorsed them, are expected to be better maintained and to be associated with higher commitment and performance».

5.2.2 Behovet for kompetanse – «det er som å si; denne bilen skal du kjøre, men du har aldri sittet bakom rattet liksom, lykke til»

Jensen (2014) peker på at barn og unge har kompetanse og innsikt på egen livssituasjon, og hennes undersøkelse om barn og unges medvirkning avdekket at barn og unge er villige til å formidle sitt kunnskap såfremt det blir etterspurt av barnevernet. Ungdommene i dette prosjektet tydeliggjorde viktigheten av å ha rett til selvstendig å vurdere og velge hva de selv behøver av hjelp fra barnevernet ettersom de er *ekspert på eget liv*. Flere pekte også på hvor viktig det er å være med i prosessen med å utforme mål og valg av tiltak, fordi de kjenner sine styrker og begrensinger, og dermed vet også hvilke mål de er kapable til å oppnå. Implisitt i det har ungdommen en grunnleggende forståelse for hvordan de selv skal velge passende løsningsstrategier på veien mot sine ønskede resultater og mål. Å inkludere ungdom i egne barnevernsprosesser er også vesentlig med tanke på at «involvement fosters motivation, which fosters competence, which in turn fosters motivation for further projects» (Hart 1992:6). I samhandling med barnevernet får ungdommen mulighet til å vise, uttrykke

og videreutvikle sine egne kapasiteter og ferdigheter (Hauge og Wormnes 2014:74). Dersom unges erfaringer i møte med barneverntjenesten fostrer en opplevelse av økt kompetanse, vil den indre motivasjonen bli høy (Deci og Ryan 2002). Opplevelsen av å ha kompetanse og våge å ta egne valg er videre med på å støtte behovet for autonomi og som anført ovenfor er dette også vesentlig for å styrke den indre motivasjonen (Deci og Ryan 2000b). I følge Deci og Ryan (2000b) er både kompetansebehovet og behovet for autonomi nært relatert til hverandre. Til tross for at de knyttes sammen, er det i denne sammenheng verdt å presisere at følelsen av kompetanse kun vil øke ungdommens indre motivasjon dersom den er ledsaget av en følelse av autonomi;

Thus, autonomy occupies a unique position in the set of three needs: being able to satisfy the needs for competence and relatedness may be enough for controlled behavior, but being able to satisfy the need for autonomy is essential for the goal-directed behavior to be self-determined and for many of the optimal outcomes associated with self-determination to accrue (ibid:242).

I følge Kristiansen (2007) er tanken bak involvering i egen sak og behandling, at brukeren etter hvert kan tilegne seg kompetanse og kvalifikasjoner som gjør vedkommende i stand til å ta ansvar for sitt eget liv (gjengitt i Jensen 2014: 52). For at unge skal få følelse av kompetanse må det samtidig være en sammenheng mellom hva som blir forventet av han eller henne, og hva de er kapabelt til å gjøre. Målene bør stå i forhold til ungdommens nåværende og eksisterende kompetansenivå (Manger og Wormnes 2015). Som Isabel pekte på så nytter det ikke å sette en person bak rattet, dersom vedkommende aldri har kjørt bil før. Tilsatte i barnevernet bør derfor drøfte både utformingen av tiltak og veien til nå disse målene med ungdommen først, slik at det i større grad er tilpasset den enkelte ungdoms forutsetninger i forhold til både utvikling og måloppnåelse. For vanskelige utfordringer kan føre til undergraving av kompetanse og at ungdommens indre psykologiske behov ikke tilfredsstilles. Når behovet for kompetanse ikke blir innfridd, kan det også føre til redusert mestringsfølelse, lært hjelpeløshet og depresjon (Manger og Wormnes 2015:177). Som Sara forklarte:

Barnevernet kan ikke sette mål som er uoppnåelige for et barn som ikke er der da på det tidspunktet, det handler litt om å tilpasse og kjenne barnet så godt og vite at det målet kan ikke settes akkurat nå fordi hun er ikke der. Ved for kravstore mål kan barn og ungdom føle seg presset og vil dermed prøve å hindre i at målet skal bli fullført da

enn faktisk å klare dem. Men hvis barn og ungdom får lov til å bestemme så blir det en helt annen forskjell, fordi da er det vi som vet hvor vi akkurat er nå og det er vi som bidrar til å klare å oppnå målet. Vi har på en måte lyst til det selv da (Sara).

Teorien om selvbestemmelse framhever individets grunnleggende ønske om å utøve og utvikle ferdigheter og mestre omgivelsene det lever i (Deci og Ryan 2002). Sett i lys av dette er det naturlig å anta at de fleste mennesker ønsker å føle seg kompetent som aktør i egen hverdag. Som jeg har vært inne på handler mål i ungdommens tiltak- og omsorgsplaner (som deres saksbehandlere i barneverntjenesten har utarbeidet for dem) i stor grad om å gjøre unge i stand til å ta ansvar for eget liv og klare seg selv. Sagt på en annen måte å hjelpe ungdommen til å utvikle egne potensialer og muligheter, slik at de gradvis kan bli mer kompetent og myndig, og på denne måten føle seg dyktig og effektiv i hverdagen sin. Når unges mål er sammenfallende med nettopp det å klare å mestre sine omgivelser og føle seg dyktig vil de muligens ta mer ansvar og være reelt interessert i målene de holder på med. Ungdommene er altså indre motiverte og vil derfor vise større innsats og vilje til å realisere sitt potensial og lykkes med sine mål fordi det gir en indre tilfredsstillelse. Unges oppfatninger av egne evner og ressurser til å handle fører og sterkt til egen mestringstro, og dette i seg selv er forsterkende på ønsket atferd (Hauge og Wormnes 2014). Ungdommens behov for kompetanse er med på å lede dem til å søke utfordringer som er optimale for deres kapasitet (Deci og Ryan 2002). Unge opplever altså seg som den aktive deltakeren som arbeider hardt for å lykkes i å nå sine mål på både kort- og langsikt, og anser seg selv som kompetent aktør. Barnevernsarbeiderens rolle i denne prosessen er å legge til rette for at unge skal ha mulighet til å arbeide med sin egen utvikling.

5.2.3 Behovet for tilhørighet – «det hjelper veldig hvis dere klarer å jobbe med hjerte, da får vi mere tillitt til dere»

Som nevnt tidligere refererer tilhørighet til behovet vi mennesker har for å etablere gjensidig respekt og tillit med andre, og å føle tilknytning til andre mennesker (Ryan & Deci 2002).

Forskning på barns deltakelse i barnevernets prosesser tyder på at et tillitsfull forhold med en pålitelig, dyktig og profesjonell hjelper er viktig (gjengitt i Gallagher m.fl. 2012 s. 74).

Ungdom i denne undersøkelsen poengterer betydningen av å oppleve tilhørighet til voksenpersoner i barnevernet, og dette behovet kan dekkes blant annet gjennom relasjoner til de ansatte. Det er vesentlig at tilsatte i barnevernet gir ungdom oppmerksomhet og viser

at de bryr seg om deres interesser og trivsel, slik at deres behov for tilhørighet blir tilfredsstilt. Dette kan skape optimisme og håp hos unge og øke deres indre drivkraft til å følge opp tiltak og jobbe mot mål de har (Manger og Wormnes 2015). Som Lars forklarte «gi av deg selv så kommer den andre personen til å gi av seg selv. Man skaper tillitt ved å gi tillitt». Isabel fremhevet også betydningen av tillitt og trygghet i møte med unge. Hun sa følgende:

Når du jobber med barn og ungdom så må du jobbe med hjerte, og vise at du bryr deg og at du er der ikke bare fordi du får betalt for det (...). Bare kom inn og se på oss som mennesker og ikke se på oss som problemer fordi det er helt feil syn å se på oss på, sånn funker det ikke. Når du jobber med barn og ungdom så må du jobbe med hjerte og vise at du bryr deg og da oppnår du mye mer. Da kan både vi ungdommene klappe oss på skuldrene og det kan dere og uten å gå i fra en samtale der man har kastet et glass i veggen på dere. Jobb med hjerte (Isabel).

Selv om behovet for autonomi og kompetanse har vist seg å være de viktigste påvirkningskreftene på indre motivasjon, tyder teori og forskning på at tilhørighet og gode relasjoner spiller også en rolle, om en mer distal en, i vedlikeholdelse av atferd og motivasjon (Deci og Ryan 2000b). Flere forskere fremhever at tilhørighet har en sterk påvirkningskraft for indre motivasjon. Anderson, Manoogian og Reznick (1976) studie avdekket at barn som deltok i en aktivitet med en voksen som viste dem liten oppmerksomhet, viste lite indre motivasjon for aktiviteten og mistet lett interessen (gjengitt i Deci og Ryan 2000b:235). I småbarnsalderen, er indre motivasjon observerbar som utforskende atferd, og studier viser at barn viser mer vilje til å utforske sine omgivelser når de har en trygg tilknytning til foreldrene (ibid). Studier foretatt av Ryan og Grolnick (1986) og Ryan, Stiller, og Lynch (1994) viste stor indre motivasjon hos elever som opplevde læreren som varm og omtenkstom (gjengitt i Deci og Ryan 2000b:235). Undersøkelser gjort av Gjerustad m.fl. (2004) om kommunenes bruk av hjelpetiltak for barn og ungdom fra 0 til 23 år, viser at det er en nær sammenheng mellom oppgaven det skal jobbes med, og den tilliten som etableres mellom de involverte. Det er ikke nødvendigvis tiltakene i seg selv, men den kontakten og tillitten, med andre ord relasjonen brukerne oppnår med den enkelte barnevernsarbeideren som tillegges størst betydning (ibid). Dette er sammenfallende med resultater fra avhandlingen til Slettebø (2008) om foreldres medbestemmelse i barnevernet. Foreldrene ble blant annet bedt om å definere hva som er viktig for dem i kontakten med

barnevernet. Foreldrene oppga at medvirkning som en betydningsfull forutsetning for brukertilfredshet, men ikke medvirkning alene. For foreldrene var resultatet arbeidsformen vel så vesentlig. En annen forutsetning for et godt resultat var at de hadde god relasjon til navngitte barnevernsarbeidere (ibid:123).

De fleste av ungdommene i undersøkelsen oppgir at de er tilfreds med tiltakene de har fra barnevernet, og bekrefter at hjelpen i stor grad samsvarer med deres ønsker. Samtidig forteller flere av ungdommene at de etterlyser en tettere kontakt med sine saksbehandlere.

Når det gjelder min saksbehandler eller barnevernet generelt, så synes jeg at hun burde ta mer kontakt da. Akkurat nå så er situasjonen sånn at jeg gidder ikke å ringe henne fordi jeg vet at jeg aldri får svar. Jeg vil ikke ringe henne fordi jeg vet at det for eksempel er lettere å gå til andre med spørsmål som jeg har. Hvis det hadde skjedd noe så er hun ikke den første jeg hadde gått til, og jeg mener at en sånn type posisjon som hun har i livet mitt det er ganske viktig. (...) Jeg bare har ikke den tillitten, den respekten som hun burde ha fra meg da (Sara).

En annen ungdom forklarte det slik om sin kontakt med saksbehandleren i barnevernet:

Jeg føler at det skal være en del kontakt, og det er det. Det er ikke sånn at de ringer meg hele tiden, men hvis det er noe så ringer jeg dem eller så kan jeg gå ned til kontoret. (...). Det som kan bli bedre er at de burde komme inn og sjekke oftere. Det er jo de folka (døgntkontakt) som kommer og sjekker og rapporterer til barnevernet. Saksbehandleren min har vært innom døra her bare to ganger. De burde være her i egen person og observere litt mer og være mer til stede (Jens).

«En betingelse for hjelp kan være en god relasjon mellom voksen og ungdom» (Follesø 2010:29). Ut fra ungdommens erfaringer er det ikke noe direkte støtte i relasjonen mellom ungdommene og deres saksbehandlere. De fleste av ungdommene oppgir imidlertid at de har god og jevnlig kontakt med andre voksne rundt seg som er engasjert av barnevernet, som for eksempel døgntkontakt, tillitsperson, støttekontakt, fosterforeldre o.l. Ungdommene formidler at denne kontakten er viktigere enn relasjonen til saksbehandlere.

Et mål for de fleste av ungdommene i undersøkelsen handler som sagt om å bevege seg fra avhengighet av voksne, til en mer selvstendig tilværelse. Follesø (2010:29) peker på at

«dersom et menneske skal ønske og våge å endre sitt liv, er anerkjennelse og synliggjøring viktige betingelser». I følge Follesø (ibid) er det vesentlig og potensielt endrende å bli likt av noen man selv liker og respekterer. Sett i lys av ovenstående forskning vil ungdom som opplever å bli respektert og anerkjent av sine saksbehandlere i barnevernet, føle en sterkere relasjon til dem. Når unge i tillegg erfarer å få støtte fra sin saksbehandler, og føler at han eller hun ikke står alene, vil dette oppleves som en ressurs og styrke. Av den grunn er det viktig at saksbehandlere i barnevernet ikke overser barn og unges behov for tilhørighet. «Det er lettere å kommunisere virksomme forventninger når relasjonen er nær og respektfull» (Manger og Wormnes 2015:156). Når unges kontakt med barnevernet gir behovstilfredsstillelse, vil det i tråd med SDT, øke unges indre motivasjon for arbeidet med måloppnåelse av tiltak.

5.2.4 Oppsummering

Ungdommens erfaringer sett i lys av SDT viser at det å oppleve selvbestemmelse, kompetanse og tilhørighet gjennom samhandling med voksenpersoner i barnevernet er vesentlig. Når ungdom erfarer at deres grunnleggende behov tilfredsstilles, vil dette i stor grad påvirke deres indre motivasjon. I tråd med teorien peker ungdom på at de opplever større drivkraft og engasjement når de føler at aktivitet og mål er selvvalgt, og at de jobber med noe som de behersker og mestrer. På samme måte øker den indre motivasjonen når unges behov for tilhørighet i imøtekommes gjennom at saksbehandlere gir ungdom oppmerksomhet og viser at de bryr seg om dem.

Ungdommens erfaringer viser at, i hvilken grad barnevernet støtter opp under unges autonome selvregulering, kompetanseutvikling og tilhørighet varierer stort. I denne sammenheng er det også viktig å understreke at det er variasjon i unges behov og ønsker i samhandling med voksne i barnevernet. Ut fra ungdommens fortellinger, virker det som at det er viktigere for dem å få tilfredsstilt behovet for autonomi, og kompetanse fremfor behovet for tilhørighet. Det er viktigere med gode relasjoner til andre i nettverket deres, fremfor saksbehandlere som de møter sjelden.

6 Oppsummering og avsluttende betraktninger

I denne undersøkelsen har tema vært unge menneskers medvirkning i barnevernet, nærmere bestemt hvilken sammenheng det er mellom ungdommens medvirkning i forhold til målformulering, valg av tiltak og måloppnåelse. Medvirkning er et flertydig begrep som kan forstås forskjellig, avhengig av hvilke briller vi ser med. I denne oppgaven har utgangspunkt vært synspunktene til ungdom som medvirker og forstår medvirkning som erfaring.

Resultatene viser at ungdom oppfatter medvirkning som noe positivt, og forbinder det med å bli informert, sett og hørt. Samtidig tydeliggjør de betydningen av å være med i beslutninger som angår dem, ellers er medvirkning bare et begrep uten innhold.

Ungdommen har forståelse for at de ikke kan bestemme i alle saker, og at ikke alle deres ønsker kan følges. Imidlertid mener samtlige at deres meninger og synspunkter må vurderes med stort alvor som en del av beslutningsgrunnlaget. Det å få være med i formulering av mål og velge tiltak selv mener ungdommene er vesentlig med tanke på utbytte av hjelpen og oppnåelse. Unge anfører at jo mer de involveres og deltar disse prosessene, desto større er sannsynligheten for måloppnåelse. Dette begrunnes med at de vil da være mer motivert og engasjert i å følge opp tiltak og jobbe med de endringene som behøves for å nå sine mål. Unges tanker underbygges også av tidligere forskning og teori om selvbestemmelse. Et argument for medvirkning er at barneverntjenesten da mer effektivt kan bidra til måloppnåelse. I tråd med teori om selvbestemmelse vil også unge ha større indre drivkraft og motivasjon til å oppnå mål og utvikle seg, jo mer de erfarer å få tilfredsstilt sine fundamentale behov for selvbestemmelse, kompetanse og tilhørighet.

Et funn er at samtlige av ungdommene oppgir at de involveres i mindre grad i barnevernets arbeid. De deltar ikke i prosessen med utforming av mål og valg av tiltak. Det er i hovedsak saksbehandlere i barnevernet som foretar kartlegging av hjelpebehovet og utformer deretter en tiltaksplan. Slik sett er denne undersøkelsen sammenfallende med tidligere forskning om lignende tema. Et mer interessant funn er at dette til tross oppgir de fleste ungdommene at de er svært tilfreds med hjelpen de mottar fra barnevernet, og formidler at hjelpen de mottar samsvarer med deres ønsker. Et annet unikt funn er at ungdommene forteller at de oppnår mål beskrevet i sine tiltaksplaner, eller er på god vei til å oppnå dem,

selv om de har opplevd liten grad av medvirkning underveis i prosessen. Dette tyder på at det ikke er noen automatisk sammenheng mellom medvirkning og måloppnåelse, og virker å være i kontrast til unges tanker om betydning av medvirkning for å oppnå større utbytte av tiltak. I oppgaven er det gjort rede for ulike forklaring på denne sammenheng:

- Unge medvirker i sin sak gjennom diverse betydningsfulle støttepersoner. Enkelte ungdommer beskrev dette som indirekte medvirkning, og var tilfreds med denne formen å medvirke på.
- Unges mål kan karakteriseres som normative mål, som i hovedsak handler om å bli uavhengig av voksne og å klare seg selv. Målene kan dermed oppfattes som vide og generelle, og er typisk for unge flest.
- Unge har tillitt til at barneverntjenesten foretar gode valg på vegne av dem i tråd med hensyn til hva som er til deres beste.
- Unges mål i livet er sammenfallende med barneverntjenestens mål.

Samtidig må jeg som forsker være meg bevisst at ungdommenes fortellinger kan ha vært preget av de er barnevernsproffer. Da ungdommene fortalte om sine opplevelser og erfaringer om sammenheng mellom medvirkning og måloppnåelse av tiltak, kan det hende at deres posisjon som proffer kan ha virket inn på hvordan de har ønsket å framstille seg overfor en forsker.

Ungdomstiden leves her og nå, men det er også en prosess som peker framover, mot en selvstendig tilværelse. Å være med å medvirke og oppleve å ta ansvar og kontroll for eget liv, en vesentlig del av denne utviklingsprosessen mot et selvstendig voksenliv (NOU 2011). Denne undersøkelsen, som tidligere lignende forskning viser at unge både kan og vil gjerne delta i forhold som berører dem og som har stor innvirkning på deres hverdagsliv og framtidsutsikter. De unge har innsikt i og kunnskap om hva som er til deres beste, og deres meninger og synspunkter bør i større grad anerkjennes og vektlegges av hjelpeapparatet ved utforming av tiltak og mål.

Litteraturliste

- Arnstein, S. R. (1969): A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35: 216 - 224.
- Backe-Hansen, E. og Frønes, I. (2012). Hvordan forske på og med barn og unge?. I: E. Backe-Hansen og I. Frønes (red.). *Metoder og perspektiver i barne- og ungdomsforskning*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Barne- og likestillingsdepartementet (2006). *Tiltaksplaner og omsorgsplaner i barneverntjenesten* (en veileder). Oslo: Departementet.
- Barnevernloven. *Lov av 17. juli 1992 nr 100 lov om barneverntjenester*.
- Bijleveld, G. G, Dedding, C. og Bunders-Aelen, J. (2013). Children`s and young people`s participation within child welfare and child protection services: a state-of-the-art review. *Tidsskrift for Child & Family Social Work*. doi: 10.1111/cts. 12082
- Bø, I. og Helle, L. (2008). *Pedagogisk ordbok. Praktisk oppslagsverk i pedagogikk, psykologi og sosiologi*. 2.utg. Oslo: Universitetsforlaget.
- Christiansen, Ø. (2012). Hvorfor har barnevernet problemer med å se og behandle barn som aktører? *Norges Barnevern*, s. 16-30, Volum 89.
- Dalen, M. (2008). *Intervju som forskningsmetode. En kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Deci, E. L. (1995). *Why we do what we do. The dynamic of personal Autonomy*. New York: G. P. Putnam`s Sons.
- Deci, E. L., og Ryan, R. M. (2000a). The darker and brighter sides of human existence: basic psychological needs as a unifying concept. *Psychological Inquiry*, 11 (4): 319-338.
- Deci, E. L., og Ryan, R. M. (2000b). The 'what' and 'why' of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11, 227-268.
- Deci, E. L og Ryan R. M. (2002). An overview of self-determination theory: an organismic-dialectical perspective. I: E. Deci og R. Ryan (red.). *Handbook of self-determination research*. New York: The University of Rochester Press.
- Deci, E. L og Ryan R. M. (2008). Self-determination theory: A macrotheory of human motivation, development, and health. *Canadian psychology*, 49 (3): 182-185.
- Egelund, T. og Hestbæk, A.-N. (2003). *Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet. En forskningsoversigt*. København: Socialforskningsinstituttet
- European Commission (2009). European Research on Youth. Supporting young people to participate fully in society. *Tidsskrift for Socio-economic Sciences and Humanities*, EUR 23863 EN. Hentet 20. oktober 2015 fra:

http://www.google.no/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCMQFjAAahUKewiqxqWzrvXIAhWmEHIKHWOdADs&url=http%3A%2F%2Fcordis.europa.eu%2Fcitizens%2Fdocs%2Fssh_european_research_on_youth_en.pdf&usg=AFQjCNGfrBA8k4_y9oIPgRI5o7NZI2qhg

- Follesø, R. (2010). Ungdom, risiko og anerkjennelse. Hvordan støtte vilje til endring? *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 10 (1):73-87.
- Forandringsfabrikken (2015). *Forsiden*. Hentet 03.april 2015 fra: <http://www.forandringsfabrikken.no/om-oss/>
- Forskrift om medvirkning og tillitsperson. *Forskrift av 01. juni 2014 nr 697 om medvirkning og tillitsperson*.
- Gallagher, M., Smith, M., Hardy, M. og Wilkinson, H. (2012). Children and families' involvement in social work decision making. *Children and Society* 26, side 74-85.
- Gamst, K. T. (2011). *Profesjonelle barnesamtaler. Å ta barn på alvor*. Oslo: Universitetsforlaget
- Gjerustad, C., Grønningsæter, A., Kvinge, T., Mossige, S. og Vindegg, J. (2004). *Bare fantasien setter grenser? Om kommunenes bruk av hjelpetiltak i barnevernet*. Oslo: Fafo.
- Gording Stang, E. (2007). *Det er barnets sak. Barnets rettsstilling i sak om hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gulbrandsen, L. M., Seim, S. og Ulvik, O. S. (2012). Barns rett til deltakelse i barnevernet: Samspill og meningsarbeid. *Sosiologi i dag*, s. 54-78, Volum 42.
- Hansen, H., Humerfelt, K. Kjellevoid, A. og Willumsen, E. (2005). Brukermedvirkning: retorikk eller realisme. I: E. Willumsen (red.). *Brukernes medvirkning. Kvalitet og legitimitet i velferdstjenestene*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hart, R.A. (1992). *Children's participation. From tokenism to citizenship*. Florence: Innocenti essays No. 4, UNICEF.
- Hauge, H. og Wormnes, B. (2014). *Bli en vinner på eksamen*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Havik, T. (2004). Fra patriarkalsk beslutningstager til samarbeidende tjeneste. I: T. Havik m.fl. (red.). *Barnevernet. Forutsetninger og gjennomføring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Helsetilsynet (2012). *Oppsummering av landsomfattende tilsyn i 2011 med kommunalt barnevern – undersøkelse og evaluering*. Oslo: Statens helsetilsyn
- Humerfelt, K. (2005). Begrepene brukermedvirkning og brukerperspektiv. Honnørord med lavt presisjonsnivå. I: E. Willumsen (red.). *Brukernes medvirkning. Kvalitet og legitimitet i velferdstjenestene*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Johannessen, A., Tufte, P.A. og Christoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelige metode*. 4. utg. Oslo: Abstrakt forlag.
- Jensen, T. K (2012). Intervjuer med barn og unge i spesielt vanskelige livssituasjoner – kan vi snakke med barn om alt? I: E. Backe-Hansen og I. Frønes (red.). *Metoder og perspektiver i barne- og ungdomsforskning*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Jensen, B. S. (2014). *Inndragelse af udsatte børn og unge i socialt arbejde – reel inddragelse eller symbolsk retorik?* Allborg: Aalborg Universitet. (Doktoravhandling).
- Kierkegaard, S. (1906). *Samlede værker*. Kjøbenhavn: Gyldendalske Boghandel.
- Koch, A. og Koch, K. (1995). *Barn av barnevernet*. Oslo: Ad Notam Gyldendal A/S
- Kvale, B. og Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. 2. utg. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kvello, Ø. (2010). *Barn i risiko. Skadelige omsorgssituasjoner*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Malterud, K. (1996). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning. En innføring*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Manger, T. og Wormnes, B. (2015). *Motivasjon og mestring. Utvikling av egne og andres ressurser*. 2. utg. Bergen: Fagbokforlaget.
- NOU 2000:12. *Barnevernet i Norge - Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- NOU 2011:20. *Ungdom, makt og medvirkning*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- Omre, C. og Schjelderup, L. (2009). *Barn i barnevernet. En studie om barns deltakelse og styrkeprosesser i familieråd*. Trondheim: Tapir akademisk forlag
- Oppedal, M. (2007). Barns og foreldres brukermedvirkning i et juridisk perspektiv. I: S. Seim og T. Slettebø (red.). *Brukermedvirkning i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget
- Repstad, P. (2007). *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*. 4. utg. Oslo: Universitetsforlaget.
- Rutinehåndbok for barneverntjenesten i kommunene (2006). *Rutinehåndbok*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.
- Rønning, R. og Solheim, L.J. (1998). *Hjelp på egne premisser? Om brukermedvirkning i velferdssektoren*. Oslo: Gyldendal.
- Seim, S. (2007). Brukermedvirkning – et fremmedord for barn og ungdom i barnevernet. I: S. Seim og T. Slettebø (red.). *Brukermedvirkning i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget

- Shier, H. (2001). Pathways to participation: Openings, opportunities and obligations. A new model for enhancing children's participation in decision-making, in line with Article 12.1 of the United Nations' Convention on the Rights of the child. *Children & Society*, 15, 107–117.
- Skaalvik, E. M. og Skaalvik, S. (2013). *Skolen som læringsarena. Selvoppfatning, motivasjon og læring*. 2. utg. Oslo: Universitetsforlaget.
- Skauli, G. Ø. (2007). Modell for klientrettet og resultatstyrt praksis. I: Ulvestad, Henriksen, Tuseth og Fjeldstad (red.). *Klienten - den glemte terapeut. Brukerstyring i psykisk helsearbeid*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Skinner, E. og Edge, K. (2002). Self-determination, coping, and development. I: E. Deci og R. Ryan (red.). *Handbook of self-determination research*. New York: The University of Rochester Press.
- Skivenes, M. (2005). Forvaltning og politikk – om den nødvendige forbindelsen mellom brukermedvirkning og borgermedvirkning. I: E. Willumsen (red.). *Brukernes medvirkning. Kvalitet og legitimitet i velferdstjenestene*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Skivenes, M. og Strandbu, A. (2005). Familieråd som deliberativ beslutningsmodell og behovet for et barneperspektiv. I: E. Willumsen (red.). *Brukernes medvirkning. Kvalitet og legitimitet i velferdstjenestene*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Slettebø, T. og Seim, S. (2001). Brukermedvirkningens kår under nye rammebetingelser i barnevernet. I: Sandbæk, M. (red.). *Fra mottaker til aktør. Brukernes plass i praktisk sosialt arbeid og forskning*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Slettebø, T. og Seim, S. (2007). Brukermedvirkning i barnevernet. I: S. Seim og T. Slettebø (red.). *Brukermedvirkning i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget
- Slettebø, T. (2008). *Foreldres medbestemmelse i barnevernet*. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet. (Doktoravhandling).
- Slettebø, T., Oterholm, I. og Stavrum, A. (2010). *Brukermedvirkning i det statlige regionale barnevernet*. Oslo: Diakonhjemmet høgskole. Hentet 14. mars 2015 fra: <http://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/98585>
- Statistisk Sentralbyrå (2015). *Barnevern 2014, 9. juli 2015*. Hentet 25. september fra: <http://ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/barneverng/aar>
- Strandbu, A. (2011). *Barnets deltakelse. Hverdagslige og vanskelige beslutninger*. Oslo: Universitetsforlaget.
- St. meld. nr 34 (1996-1997). *Resultater og erfaringer fra Regjeringens handlingsplaner for funksjonshemmede og veien videre*. Oslo: Arbeids- og sosialdepartementet.
- St. meld. nr 40 (2001-2002). *Om barne- og ungdomsvernet*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitative metoder*. 4. utg. Bergen: Fagbokforlaget.

Thrana, H. M. (2008). *Vil jeg bestemme? Om barn og ungdoms medvirkning*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Ulvik, O.S. (2009). Barns rett til deltakelse – teoretiske og praktiske utfordringer i profesjonelle hjelperes samarbeid med barn. *Tidsskrift for norsk psykologforening*, 46, 1148-1154.

Vis, S.A., Holtan, A. og Thomas, N (2012). Obstacles for child participation in care and protection cases – why norwegian social workers find it difficult. *Child abuse review* vol. 21: 7- 23. doi: 10.1002/car.1155

Vedlegg 1: Forespørsel om deltakelse og samtykkeerklæring

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

Jeg arbeider som saksbehandler i barneverntjenesten, og er masterstudent i sosialt arbeid ved Diakonhjemmet Høgskole ved siden av jobben. Jeg arbeider for tiden med min avsluttende masteroppgave som skal være ferdig til våren 2015. Temaet for min oppgave er «*barn og unges medvirkning i barnevernet*». Det er i dag svært mange barn i Norge som har kontakt med barnevernet, og mottar ulike former for hjelp. Barn er eksperter på å være barn og har spisskompetanse på eget liv og på erfaringer og opplevelse av det å være barn. For at barnevernet skal yte god hjelp til barn og unge mener jeg at det er svært viktig at de høres og gis rett til å uttale seg i saker som angår dem, før det foretas beslutninger.

Formålet med min undersøkelse er å få mer kunnskap om hvilken sammenheng det er mellom barn og unges medvirkning og måloppnåelse i hjelpetiltaksaker i barnevernet. For å undersøke dette nærmere trenger jeg din hjelp. Jeg ønsker å intervju 6-8 barn og unge i alderen 15-23 år som mottar hjelp fra barnevernet. Jeg vil da blant annet spørre deg om hvilke tanker du har rundt det å medvirke, hvordan du opplever hjelpen du får fra barnevernet og hva som skal til for at hjelpen du får skal bli enda bedre i forhold til dine behov. Jeg ønsker å understreke at eventuell deltakelse ikke vil påvirke din sak i barnevernet, verken positivt eller negativt.

Jeg vil benytte båndopptaker under intervjuet, som vil ta ca. en time. All informasjon som samles inn i forbindelse med min undersøkelse vil ivaretas på en redelig og forskriftsmessig måte. Alle innsamlede data vil bli anonymisert i publikasjonen, som innebærer at når jeg skriver oppgaven vil jeg gjøre det slik at ingen kan kjenne igjen enkeltpersoner eller enkeltsaker. Datamaterialet anonymiseres senest ved prosjektslutt den 25.05.2015, opptakene slettes ved masteroppgavens sensur.

Det er frivillig å delta i undersøkelsen, og du kan når som helst underveis ombestemme deg og trekke samtykket tilbake. Informasjon jeg har om deg blir da makulert. Ungdommer over 16 år kan selv samtykke til deltakelse, mens ungdommer som er 15 år og yngre må ha medsamtykke fra foresatt.

Har du lyst til å dele din kunnskap med meg eller har spørsmål til studien, kan du nå meg på mobil eller e-post til Min veileder i prosjektet er professor Tor Slettebø ved Diakonhjemmet høyskole, og ved spørsmål knyttet til prosjektet kan han også kontaktes på mobil 415 02 583 eller e-post tor.sletebo@diakonhjemmet.no

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

På forhånd takk,
Bayram Islekcerci

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg bekrefter å ha mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta.

Navn:

Født:

Kontaktinformasjon:

Jeg samtykker til at kan delta i studien.

Foresatt:

Dato og signatur:

Vedlegg 2: Intervjuguide

Bakgrunnsinformasjon

- Kjønn
- Alder
- Hvor lenge har du hatt kontakt med barnevernet?

Medvirkning

- Hva legger du i det å medvirke?
- Hva mener du barn og unge i kontakt med barnevernet skal få bestemme over i egen sak?
- Hva fører det til at du får være med å medvirke?
- Hvordan kan barneverntjenesten gjøre det lettere for deg til å medvirke i din egen sak?

Hjelpetiltak

- Hvem mener du bestemmer hvilke mål du skal ha/hva du skal jobbe mot, og hva slags hjelp du skal få for å nå dit?
- Kan du si noe om hva slags hjelp du får (evt. har fått) fra barnevernet?
- Hva skal bli bedre med den hjelpen du mottar?
- Hvordan opplever du hjelpen du får er i forhold til dine behov?
- I hvilken grad opplever du hjelpen du mottar er i samsvar med dine ønsker?
- Hvordan ble din tiltaksplan utarbeidet? Var du med på å bestemme målene (det du skal jobbe mot) i din tiltaksplan?

Måloppnåelse

- Hvordan ble målene i din tiltaksplan evaluert?
 - diskuterte du og saksbehandler om hjelpen du får/tiltakene skulle fortsette, avsluttes eller suppleres med/byttes ut med andre tiltak?
- I hvilken grad opplever du målet/ene i din tiltaksplan som nådd?
 - hva mener du er årsaken(e) til at mål ble nådd/ikke nådd?
- Hvordan kan barneverntjenesten hjelpe deg for å nå målene dine på en best mulig måte?

Er det noe annet du ønsker å si?

Hvordan var det å svare på disse spørsmålene?

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Vedlegg 3: Godkjenning NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS

NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Tor Slettebø

Institutt for sosialt arbeid og familieterapi Diakonhjemmet Høgskole AS

Postboks 184 Vinderen

0319 OSLO

Vår dato: 07.01.2015

Vår ref: 41304 / 3 / JSL

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 19.12.2014.
Meldingen gjelder prosjektet:

41304	<i>Barn og unges medvirkning i barnevernet</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Diakonhjemmet Høgskole AS, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Tor Slettebø</i>
Student	<i>Bayram Islekcerci</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 25.05.2015, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uit.no

Katrine Utaaker Segadal

Juni Skjold Lexau

Kontaktperson: Juni Skjold Lexau tlf: 55 58 36 01

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Bayram Islekcerci

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 41304

Det behandles personidentifiserende opplysninger i prosjektet siden det benyttes lydopptak og siden navn, fødselsdato og kontaktinformasjon skal oppgis i samtykkeerklæringen.

Vi legger til grunn at deltakerne selv kan samtykke til deltakelse i prosjektet fra 16 års alder.

Utvalget informeres skriftlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Informasjonsskrivet er godt utformet. Vi ber likevel om at følgende endres/tilføyes:

- Legg til at datamaterialet anonymiseres senest ved prosjektslutt, 25.05.2015.
- Setningen endres som følger: "Alle innsamlede data vil BLI anonymisert I PUBLIKASJONEN...".- Oppgi at du jobber i barnevernet, men at du gjør dette på egen fritid/som student, og at eventuell deltakelse ikke vil påvirke deres sak i barnevernet, verken positivt eller negativt.
- Oppgi at ungdommer over 16 år selv kan samtykke til deltakelse, mens ungdommer som er 15 år og yngre må ha medsamtykke fra foresatt, i de fleste tilfeller fra biologiske foreldre (hvis disse fortsatt har foreldreretten).

Revidert informasjonsskriv skal sendes til personvernombudet@nsd.uib.no før utvalget kontaktes.

Det tas høyde for at det behandles sensitive personopplysninger om strafferettslige forhold og helseforhold.

Det behandles indirekte enkelte opplysninger om tredjeperson (foreldre og barnevernsansatte). Det skal kun registreres opplysninger som er nødvendig for formålet med prosjektet. Opplysningene skal være av mindre omfang og skal anonymiseres i publikasjon. Så fremt personvernulempen for tredjeperson reduseres på denne måten, kan prosjektleder unntas fra informasjonsplikten overfor tredjeperson, fordi det anses uforholdsmessig vanskelig å informere.

Personvernombudet legger til grunn at forsker etterfølger Diakonhjemmet Høgskole AS sine interne rutiner for datasikkerhet.

Forventet prosjektslutt er 25.05.2015. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger somf.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)
- slette lydopptak